

Palangos kurhauze vieną smagų vakarą...

ASTRIDA PETRAITYTĖ

– Užpuolė kaip maitvanagai Profesorių, – Salės balse virpėjo nuoskauda, bet akys žybsėjo karingai. – Arba–arba! Jei neatsakysias romano su studente, – ji vyptelėjo, atmesdama tą subendravardiklinimą, visa švytinčio veido rūstybe tvirtindama: tai jums ne eilinis profesoriaus flirtukas su adoruojančia studenčioke, tai – didelio žmogaus, praaugusio visas niekingas žemiškąsias konvencijas, Didžioji Meilė jai, Vienintelei, – tada turėsiąs atsisakyti postų, visų pirma – katalikiškosiose organizacijose...

– O kaip tu manei? – Helė neištvėrė neprunkstelėjusi. – Jis dėsis dorybingu kataliku ir... – sutikusi priekaištingą draugės žvilgsnį, vyptelėjo pašaipiai ir draugiškai. Bet kiek patylėjusi, kol Salė sukiodamasi prieš mažytį veidrodėlį (verandėlė, kurią nuomojosi, nebuvo išdabinta veidrodžiais) stengėsi tvarkingai sudėlioti po dirželiu suknelės klostes, vėl neiškentė nesukrizenusi. – Ir iškeliaavo tavis adoratorius, išklauses pamokslą. – Mostelėjo ranka, užbėgdama už akių nuoskaudos ašaroms ir pykčio žodžiams, lengvai brūkstelėjo draugei per pečius, tarsi išlygindama raukšleles, ir, jau švytėdama džiaugsmu ir šelmyste, niuktelėjo jai į pašonę. – Na, pasiruošus? Mūsų kavalieriai tuoj bus čia. Tik jau neimk dūsaut, gailėtis, kad kažko nėra, kažko neturi – džiaukis, džiaukimės tuo, ką turim! Ech, vasara Palangoj! Ar ne laimė? – Ir Salės akys jau atsišaukė džiugesiu. – Diena buvo graži ir vakaras bus puikus – ech, paūšim kurhauze!..

Po keliolikos minučių ketvertas – dukart po du – dailių, puošnių, džiaugsmingai klegančių jaunuolių jau traukė tykia vakarėjančios Palangos gatvele. Jonas, lėtesnysis jaunikaitis, vis tarsi užgožiamas vikriojo, kalbiojo Igno, dar pradžioj mėgino gegzti mandagiai dalykišką kalbą.

– Na, panele Sale, kaip ateitininkų suvažiavimas? Ar peno dūšiai gavot?

Bet Salė nespėjo net atsakyt – Helė, irgi ta greitoji, užgožiančioji, nuskardenusi smagiu juoku, jau grasino piršteliu Ignui, savajam kavalieriui: jei jis jos nešokdinsias visą vakarą, tai iškeisianti jį...

Nereikėjo jai net užbaigti į ką – galantiškasis jaunuolis, dar ir kiek pavaidindamas galantiškumą, jau lenkėsi prie jos rankelės, kėlė ją prie lūpų, pakstelėjimu užtvirtindamas pažadą: „Iki paskutinio atodūsio, gerbiamoji Hele.“

Kurhauzo laipteliais visas ketvertas lipo kuo smagiausiai nusiteikęs. Nors metrdotelis jiems galėjo pasiūlyti tik nuošalų staliuką – prie daugelio jau sėdėjo kur kas oresnės, prašmatnesnės kompanijėlės, – net ir kritišku žvilgsniu peržvelgę vienas kitą, jie žinojo neturį jaustis kampininkai – bent jau trykštančios jaunystės grožiu nurungė tąsias vėduoklėmis savo apvytusius kaklus bedangstančias damas ir liulančius pilvus auksinėmis laikrodžių grandinėlėmis papuošusius ponus.

Žinoma, priėjus kelneriui, jie persimetė kiek droviais žvilgsniukais, bet Helė smagiai įnoringu balsu kompanijė-

lę labiau patikino, nei jos atsiklausė: „Mes juk norime arbatos ir pyragaičių?“, ir visai smagiai nusijuokė, išvydusi atslūgstant įtampą iš kavalieraičių veidų.

Jie vos spėjo siurbtelti savosios arbatos, o orkestrėlis, lig tol kažką tyliai, tarsi sau po nosim liurlinės, staiga trinktelėjo pirmuosius garsius akordus.

– Fokstrotas! – visu balsu – nuostabos ir džiaugsmo balsu – šūktelėjo Helė.

Ignas, gnybiantis pyragėlio kraštą, lyg žioplinėjantis prie starto linijos bėgikas staiga pasigirdus šūviui stryktelėjo, tuoj galantiškai lenkėsi besijuokiančiai Helei, ir juodu jau šėlo, – taip, pamanė Salė, juodu ne šoka, bet šėlsta, – atskirtojoj šokių aikštelėj. Ten dar strikinėjo keletas porų, bet jos stabteldavo ar net pasitraukdavo į šalį, praskriejant tai jaunuolių porelei.

Galiausiai ėmė sekti ir muzikantų, ir šokėjų jėgos, publika irgi gailėtingai leido atrakcionui baigtis. Įraudusi, regis, net putnesnė nei visad lūpom ir džiaugsmu žėrinčiom akim Helė, lydima už jos kukliai besislepiančio kavalieriaus, grįžo prie stalelio, Salė ją sutiko švytėdama, akimirksnį jos susiliejo triumfuojančiais žvilgsniais, kiekviena pajusdama: taip, mes abi, mes kartu.

Atitraukęs kėdę, Ignas lukterėjo, kol jo dama atsisis – jau bejėgiškai šlepters, ranka vėduodamasi įkaitusį veidą, nepajėgdama dar nieko išstarti, tik juoktis... Bet stebėtojų porėlė nespėjo išstarti šokėjams jokio komplimento, nes visas ketvertas įsistebeilijo į žilagalvį solidų poną, iš kito salės krašto laviruojantį tarp staliukų link jų, neabejotinai link jų, tai bylojo elegantiškojo pono žvilgsnis, fiksuojantis tą nuošalų ir – ketvertas staiga pamatė aiškiai – skurdų staliuką.

Priartėjęs ponas pagarbiai nusilenkė Helei, kryptelėjo galvą Igno pusėn ir, prispaudęs ranką prie širdies, iškilmingai bei oriai pranešė:

– Gal atleisit, gerbiamoji, man įžūlumą, bet norėčiau pasakyti, jog mūsų stalelis jus išrinko fokstroto karaliene, – tarsi atsiprašydamas kavalieriaus patikslino, – jūsų porą išrinko geriausiais vakaro šokėjais... Ak, atleiskite, neprisistačiau: grafas Tiškevičius. Mes labai prašytume prisidėti prie mūsų, – grafas, nenuleisdamas akių nuo šokėjos, mostelėjo ranka savojo stalelio link.

– Bet mes atėjome keturiose... – net keista, Helė atrodė sutrikusi.

Dosnysis ponas tuoj patikino kviečias visus. Ketvertas, vos persimetęs žvilgsniais, pakilo ir iškėlęs nugalėtojų galvas praplaukė pro pagarbiai pritilusiuosius link išsipuošusių damų – taip, grafas buvo trijų garbaus amžiaus damų draugijoje. Dabar visos suklego, girdamos šokėjus – ypač Helę – primindamos viena kitai, kada (bene prieš dvidešimt, o gal ir daugiau metų?) ir kur (juk Paryžiu?) viena jų taip pat buvo išrinkta vakaro

karaliene... Tuo tarpu grafiui mostelėjus, kelneriai pristūmė dar vieną stalelį ir jau jį serviravo, nešė šampaną... Pripildžius taures, grafas pakilo sakyti tosto, kalbėjo ilgokai, bet įkvėptai: apie jaunystės dienas, kurios ypač žavios, kai sužydi studentavimo žiedais, o mokslas, knygos turi būti ta purioji žemė, toli gražu ne alinama kalimais dieną naktį, bet – atgaivinama va tokiais pasilinksminimais... Jaunuolių ketvertas spindinčiais žvilgsniais persimetė ne tik tarpusavyje – ir oriųjų damų akys liudijo jas prisimenant, kas yra jaunystės džiaugsmi.

Kai kvėpdami į įkaitusias krūtines vasaros nakties gai-vą jie tylomis – bet pilni kunkuliuojančių, tad neišskiriamų žodžių – traukė įmigusia gatvele, pirmoji neištvėrė Salė.

– Ir grafiui pripažino mūsų kompaniją neeilinę! – staiga ji šūktelėjo nuostabos ir triumfo kupinu balsu.

Kavalieriai kiek sutrikę, bet patenkinti susijuokė, o Helė pakstelėjo draugei į skruostą.

Palangos kurhauzas. XX a. pr. atvirukas. Nežinomas leidėjas. Iš Henriko Grinevičiaus kolekcijos

– Eisim šokti? – nedrąsiai pasiūlė ir Jonas.

Bet Salė, žibančiomis akimis gaudanti lyg smagioj karuselėj besisukančią Hele, tik papurtė galvą. Kavalieraitis net lengviau atsiduso, juk matė savo damą siela esant ten, esant ta, sukantis taip – tad geriau savo menkom pajėgom nekonkuruoti su skriejančia dvasia.

Orkestras jau tęsė baigiamąjį akordą, bet jį užgožė rankų pliaukšėjimai – ir prie staliukų sėdintys žilagalviai, ir kukliai šokių aikštelės pakraščiuos mindžikuojančios porėlės šlovino tą vienintelę šokėjų porą, kartu reikalaudami: tęsti. Muzikantai, persimetę supratingais žvilgsniais, vėl įsuko fokstroto melodiją, šokėjų poros – pagal spėjusią susiklostyti hierarchiją: kas pakrašteliuos, o kas, vieninteliai, centre – vėl sukosi, dabar jau tarsi scenoj, juk jautė, kad prie staliukų sėdintieji tiesiog žiūri „numerį“.

Tylinti moteris

Neskamba varpai, negaudžia varinės dūdos, nekaukia prie būdos priištą šuo. Katė kaip kasdien guli prie pietinės namo sienos, saulės atokaitoje. Vėjas varsto neužrakintas lauko duris. Kambarį apleidžia gyvybės kvapas, langų stiklai praranda permatomą spindesį. Neišjungtas patefonas suka vinilo plokštelę, automatiškai vis grįžta į pradžią ir kartoją tą patį bliuzą, kiekvieną kartą vis liūdniau. Pratiš girgždantys garsai pasakoja keistai gražią staiga nutrūkusio gyvenimo istoriją, įvykusią kažkur tolimoje šalyje, baltame name ant stataus uolėto kranto, apsuptame alyvuogių giraitės.

Prisišliejusi prie stiklo stebiu ties horizonto linija klaidžiojant bangų daužomą laivą raudonomis saulėtekio burėmis. Permainingas vandens būdas mane užvaldo. Aš kaip jis sliuogių link kranto, apgaubiu kiekvieną akmenį, įsiutusi taškausi juodais purslais, išmetu į krantą lentų nuolaužas, nejučia išpainioju į žvejų tinklus ir nurimstu.

Raustantis saulės diskas nyra į mirguliuojantį vandenį, skęsta palikęs violetinę spalva nudažytą dangaus lopinį. Sulaukusi nakties, siaurais laiptais lipu į rūšį, painiais koridoriais sujungti kambariai šaukia mane.

Išlėtinu į baltąjį kambarį. Baugščiai apsidairau aplinkui, matau dulsvos miglos apgaubtą erdvę su tamsuojančiais kampais. Ištiesiu ranką į baltą lazdelę, perrištą pernokusiu vyšnių spalvos kaspinu. Mintyse kartojama neįmantri melodija pakviečia šokti. Žingsnis į kairę, žingsnis į dešinę, apsisukimas.

– Šok, aš pasitrauksiu į šalį. Paliksiu praviras duris, – iš besisklaidančios miglos atsklinda garsas.

Jos šviesiai gelsvos akių rainelės su išsiplėtusiais juodais vyzdžiais seka mane. Šoku ant neobliuotų grindų, sukuosi ratu, akyse liejasi balti sienų kvadratai, tamsuojančios kambario kertės. Kaspinas verpetu plaikstosi paskui mane, plaukia vilnijančia banga, šauna strėle į viršų, leidžiasi žemyn lyg tiršto skysčio srovė, subliūkšta ant grindų. Regiu savo šešėlį, besistaipantį baltame sienos fone, netikėtai sustingstantį ir suklumpantį šalia vyšninės dėmės. Sustoju. Tankiai kilnojasi krūtinė, gaudau oro gurkšnius.

Stebiu padūmavusią kambario erdvę ir moterį, įkalintą labirinto, gražančią iš sielvarto rankas. Skaitau jos veide išspaudusią istoriją, kaip ją tamsoje persekioja budelis – globėjas, pasiruošęs iš aistros sudraskyti į skutus gelstančius skaisybės debesis ir padžiauti išskalbtame skliaute. Albinosė žiurkė išretėjusiais dantimis purto jai ant galvos sidabro dulkes. Ji stovi po kartuvėmis, žvelgia į tolstantį iš akių pranašą, sukantį ant piršto aureolę.

Aš neišversiu. Noriu pamerkti veidą į vandenį, kad nuplauktų manyje tylinti moteris. Netikėtai ji pasisuka link durų ir išnyksta koridoriaus gilumoje. Atsipeikėju, keliuosi ir einu ieškoti. Ant grindų palieku įžūliai ryškų kaspiną. Tušti koridoriai aidi atkartodami mano žingsnius ir švokščiantį jos kvėpavimo garsą. Sėlinu paskui, lendu į kambarius, saugančius jos prisiminimus, tarytum spalvotus miglų išpieštus paveikslus, plazdančius nebyliais vaizdais, paliktais kūno atminties. Stengiuosi sudėlioti vientisą, neginčijamą tiesą, bet priartėjus paveikslas išsiskaido.

Ausyse spengiant tylai, tarsi į vandenį įsliuogių į mėlynąjį kambarį. Iš burnos ima kilti burbuliukai ir nerasdami išėjimo plūduriuoja palubėje pailgom balkšvom pagalvėm. Sėduosi ant grindų, sužeriu išmėtytus baltus akmenukus į saują ir vieną paskui kitą mėtau į kambario sienas. Jie dusliai bumbsi atsitenkę į kietą paviršiu, grįžta atgal, priglundami prie mano kojų.

Apsunkstu. Aplinkui srovėna liūdesio gijos. Delnu užčiaupiu burną. Aštrūs garsai nevaldomai sklinda, beviltiškai disonuoja, nepajėgia susijungti į vientisą melodiją. Man prietrūksta oro. Atitraukiu delną nuo lūpų, godžiai cyptelėdama

įkvepiu. Susirenku akmenukus ir išeinu iš kambario.

Einu koridoriu palikdama drėgną šleifą. Žliugsi batai, pilni vandens, draikosi šlapi plaukai ir apsunke drabužiai. Labirintas mane klaidina. Aš nenuilstamai suku ratus, tikiuosi ją surasti.

– Ji mirė? – garsiai klausiu sienų.

Jos nesupranta. Tylu. Praveriu nesuskaičiuojamų kambarių duris, imetu po akmenuką. Mane erzina nebylūs priekaištai, sklindantys iš jų vidaus. Aš ją nužudžiau, bet neprievalau dėl to jaustis kalta. Ji buvo priežastis.

Įžengiu į kambarį, apgaubtą dulsvos ryto šviesos. Juodas blizgus vinilo plokštelės diskas banguoja. Traškesyje girdžiu: „Ji buvo.“ Nukeliu sunkią kojelę. Garsas nutyla. Iš inercijos sukasi plokštelė, nevyrpina slogaus, nevedinto oro.

Mirė. Per kūną nusirita palengvėjimo banga. Troškau šio jausmo, laukiau, kartais beviltiškai mažiau, kad nesulauksiu ir ji niekada nenumirs. Sėduosi ant lovos, laikas išpažinti kaltę. Aš nesupratau, ką ji jautė, kuo kvėpavo, turėjau jai patarnauti, nuolankiai budėti šalia, kol miegodavo, saugoti netvarius sapnus, sklindančius prieblandos apgaubtuose kambariuose.

Šiugžda mano pakloti patalai, sujaukti ir suglamžyti paskutinę agonijos naktį. Braukiu ranka per paklodės raukšles, tiesinu išstamptus kampus.

Tylinti moteris, panaši į mane, nuskendo. Aš turiu jai patarnauti paskutinį kartą. Palaidoti. Paskambinti varpais.

Keliuosi. Reikia nuvalyti dulkes. Suberiu nuo stalo į skaidrią stiklo vazą baltus, bangų nugludintus akmenukus ir pastatau šalia seno patefono. Stabteliu prie lango, stiklas neatspindi mano kūno. Jūros iš čia nematyti, vien raudonų plytų sienos.

RASA JESKELEVIČIENĖ

Visi laiškai – žirafos

Labas, Kęstuti,

dabar aš tau rašyčiau tik apie maratus voniose su aukštakulnėm basutėm, toki Maratą – su *kablais*, veido grimasa kaip kino aktorės ir rankom, gražiom kaip sparnai, – nupiešė vienas Vilniaus geto gatvių gyventojas, jo Maratas turėjęs gimti mergaite. Na, jis turi pakankamai išsiūčio ir energijos, kad taptų Georgu Trakliu, Picasso arba moterim. Tu turi pakankamai išsiūčio ir energijos, kad rašytum iki nukraujavimo.

O aš šiandien turiu pakankamai išsiūčio, energijos ir negalavimų, kad iširengčiau medicinos spintą, ir geriau joje būtų kuo mažiau vaistų ir kuo daugiau instrumentų, kad bet kuriuo metu galėčiau pasidaryti sau operaciją ar bent jau kardiogramą.

Galvojau, kad aš esu SveikaMarija ir kad megztinių man nereikia, bet kol nepagimdžiau Jėzaus Kristaus ir neįsitikinau esanti SveikaMarija, vilksiuos tris.

Nemėgstu žmonių, kurie kosti, čiaudi, kasosi. Ir aš visai nesu hipochondrikė, aš pati visa murzina ir laiminga laukais lakstau, na, man murzinai būti tinka, net iš veido matosi, bet aš pažįstu tokių, kuriems netinka, ir aš saugausi tų netinkamai nesipraususių žmonių. Aš surkurta gyventi visur – galiu tris savaites maudytis jūrose ir niekas nė neįtars, kad aš tris savaites jau nemačiusi vonios, tik jūras. Galvoju apie žmones, kuriems netinka būti murziniams, skaidau juos į segmentus ir nežinau nieko, tik tai, kad aš jų saugausi, nes ir jie patys lygiai taip pat savęs saugosi, jie net vengia savo stiklinės, iš kurios geria, jie tik laukia, kada aš prarasiu budrumą, ir nučiups manąją. Laimei, aš turiu žiaurumo, kuris būtinas nubrėžiant bendravimo su jais ribas, pamačiusi juos įvertinu ir išmatuoju atstumą tarp savęs ir to netinkamai nesiprausiusio žmogaus. Pagalvok apie štai ką: toks žmogus gali būti bet kokio amžiaus, bet kokios profesijos, galbūt kartais manoma, kad visiems vaikams tinka būti murziniams, bet jei tau tinka būti murzinam vaikystėje, tiks ir vėliau. Murzinam tiks būti, jei didžiąją gyvenimo dalį nebūsi murzinas, bet turėsi gebėjimą gražiai išsimurzinti. Greičiausiai dar būsi gražus murza, jei turi juokingą vykusių pozą, tuomet jie labai mėgs, kaip tu čiaudi ir murziniesi. Murzinumas yra žingsnis link susiliejimo su gamta. Integruojiesi į gamtą ir

Louis de Funesas

tavo turimos savybės taip susiplaka su gamtos reiškiniais, kad turi tai, kas natūralu, ir žiūrint į tavo elgesį jau galima bandyti nuspėti orą. Išsimurzinti galėtų visi, kurie pernelyg kultūringi, pernelyg pastebimi ar pernelyg elegantiški, dėl pusiausvyros, kad neišsišoktų, elgesys, neatitinkantis išvaizdos, ar išvaizda, neatitinkanti elgesio, yra ypatingas talentas, charizma.

Rašysiu tau kičą, nes aš kičo kaubojus: Klimtas Eastwoodas. Aš tai labai *Ultra Kitsch*. Mano viskas *Ultra*, o tu niekad toks *Ultra* kaip aš nebūsi, net jeigu nusipirksi kokį peruką su povo plunksnomis ar povo plunksnų sparnus, kuriuos kabinsi ant menčių ar dar žemiau. Žinai, tie kičo objektai, kurie čia daugeliui – „blogio skonio“ niekniekiai, dažnai man yra įkvėpimo šaltinis, tik pagalvok, kaip tas povo plunksnų perukas gali įkvėpti.

Aš jau negaliu savo gyvenimo įsivaizduoti be žirafos iki lubų. Dieve, aš jau neišsivaizduoju savo kambario, kuris būtų žemom lubom, man reikia keturių metrų aukščio kambario visam gyvenimui, nes ne ežiuko man reikia, o žirafos. Man žirafą iškals iš marmuro. Norėsiu – prisipūsiu. Jei jau tau tie daiktai labai patinka, tai prikimšk jų visus namus, savo ne savo, kad tik kimštum, iš paskutiniųjų kimšk, pirk viską, kas patinka, kad ir beždžionių iškamšas, ir grūsk jas į visus palėpės kampus, beždžionės tau visus namų kampus laikys, o tu mėgaudamasis žiūrėsi į besikasančias beždžionės ar patirsi kitokių jų teikiamų malonumų.

Aš tai žūtbut noriu įgyvendinti savo ekstravagantiškiausias idėjas, su didžiuliu malonumu nusipirksiu visą krautuvelę, jei man nuo to tik smagiau. Nusipirkus penkias krautuvelės, namai vis dar išlieka gyvenami, tiesa, ne visiems, bet kas tau gyvenami, man negyvenami, galėčiau laisvai nurodyti, kokią vietą mano vaizdiniuose užima raumeninga katė svarovskio akimis, žirafa ar bet koks kitas daiktas.

Man patinka pavojus, nerūpestingai mesti ir kuo pavojingiau padėti daiktus, kad tik dingtų viskas, pasimestų, bet iš tiesų čia labai saugu, visokie audeklai, kilimai čia susuka, suslepia daiktus savyje ir jie niekur nepasimeta, po savaitės ar mėnesio, ar metų vis tiek atsiranda. Pavojus man patinka, tik svarbu savo namus išlaikyti bent kiek saugius, kad eidama iš kambario į kambarį kiekviename žingsnyje nerizikuočiau savo gyvybe. Tegul būna tokie saugūs, kad bent kas trečiame žingsnyje rizikuočiau. Ir tegul ne kiekvieną akimirka, bet nors kas trečią ant manęs galėtų nukristi gėlynas, tikiuosi, tik kas trečią akimirka man ant galvos galėtų nukristi Dovydo galva ir gipso žirafos. Ir čia jau taip saugu, kad tik kas trečiame žingsnyje gali persipjauti ar išsisukti koją.

Tau kad tik daiktų, laiškų, šlamšto. Man tai dar kad tik pinigų, mano stalčiuose pilna nepanaudotų čekių, pinigų ryšulių, su kuriais jau seniai nenuėisi į „Maximą“. Aš noriu pinigų į valias ir vis tiek niekad nesiryžčiau jų padėti į banką, nes man jie daiktai kažkuo nepaprasti. Tu pats į tai gali žiūrėti kaip nori.

AKVILĖ ŽILIONYTĖ

La vita è dolce

„Kino pavasario“ metu kūnas įeina į nuolatinę kovinę parengtį – turi bėgioti iš vieno kino teatro į kitą, tiksliai apskaičiuoti laiką, trukmę, rekomendacijų suderinamumą. Užtai žiemą prisimeni filmus, matytus pavasarį. Gal sulėtėjęs dvasinis gyvenimas, o gal elementarus tingulys vaikščioti į ketvirtarūšius kultūrinius renginius verčia grįžti prie kažkada matyto kino; kaip pasakytų fantastinio filmo apie daug tapatybių „Mėnulis“ (2009, Jungtinė Karalystė, rež. Duncan Jones) veikėjas – atminties implantas. Grįžti prie jų savaime, sapnuose netikėtai susidurdama su kai kuriais veikėjais ar scenografija. O gal kaip tik priešingai – jau sapnavai juos prieš keletą metų. Ir jautiesi kažkaip saldžiai, lyg gyventum neįpareigojančioje prabangoje, Majos šydo apgautyje, šampano burbuliukuose.

Kadras iš filmo „Baltas kaspinas“

Iš pradžių apie tuos, kuriuos įvertinau (jų dešimt) tarsi kokiuose rinkimuose (šių nekenčiu ir todėl niekada už nieką nebalsuoju). Pradėjau nuo lengvųjų: „Virtuvė sielai“ (2009, Vokietija, rež. Fatih Akin) ir „Izraelietiškas sumo“ (2009, Izraelis, Vokietija, rež. Sharon Maymon, Erez Tadmor) – linksmi, nepretenzingi, dinamiški, su serotonino kapsule. Tada „Meilutė“ (2009, JAV, rež. Lee Daniels), kuris irgi ne visai telpa į „meno“ kategorijas, tačiau gana aiškiai parodo, kad socialinės Amerikos problemos labai netoli nuo mūsų problemų. Prie nesunkaus „žiūralo“ galima priskirti ir „Rimtą vyruką“ (2009, JAV, rež. Joel Coen, Ethan Coen) – daug kartų matytą ir girdėtą groteską, šįkart rabinizmo tema. Kas kita – „Iltinis dantis“ (2009, Graikija, rež. Yorgos Lanthimos) – sarkastiška utopija apie tėvų ir vaikų laisves, o plačiau žiūrint – menamą autoritarinio režimo saugumą. Po kiek laiko neatsitiktinai pagalvojau, kad jeigu rašyčiau utopinį romaną – tai apie androcidą, ištikusį po radikalaus feminizmo bangos. Apie veikėją, kuri eina į likviduotojų būrius ir kiša visus (plikos akies atranka) į aukštakrosnes (be abejo, su ja tapatinčiausi). Neabejoju, mintį sugestijavo šis filmas. Iš to paties semantinio lauko neišsiveržia ir „Baltas kaspinas“ (2009, Austrija, Vokietija, Prancūzija, Italija, rež. Michael Haneke) – mirtinai estetiškas, o dar ir siaubo. Vienintelis iš šito dešimtuko, kuriam nevirpančia ranka rašytum dešimt – už absoliutų meną. Kiek daugiau kontroversiškų minčių sukėlė „Policija, būdvardis“ (2009, Rumunija, rež. Corneliu Porumboiu) – iššęstas, nors turbūt prieštaraujantis „greitojo maisto“ ideologijai. Vaizduojama Rumunijos buitį – tarsi Lietuva prieš dvidešimt metų. Kriminalistų viršininkas auklėja pavaldinius, remdamasis aiškinamuoju rumunų kalbos žodynu. Sąžinė ten apibrėžiama ir kaip paklusimas valstybės įstatymams, ir tai stumte stumia link galvojimo, kad įstatymai iš tiesų tramdo chaosą. Žizekiška interpretacija turbūt būtų apie

Kadras iš filmo „Stiklainis uogienės“

scholastinę valdžios prigimtį. Vienvaldytės brutalumas, pažeminantis net religiją, tyrinėjamas filme „Caras“ (2009, Rusija, rež. Pavel Lungin). Žiūrėjau tik todėl, kad „Salos“ režisieriaus darbas. Nesitikėjau, kad taip patiks. Scenografija idealiai skoninga; norėtusi, kad dabar P. Lunginas imtųsi kokio V. Sorokino romano ekranizacijos (pavyzdžiui, „Opričniko dienos“), bet, aišku, nesims. Kitoks, nostalgiškas ir

visai neispaniškas (pačia geriausia prasme) – „Moteris be pianino“ (2009, Ispanija, rež. Javier Rebollo); gal ir klystu, bet, man atrodo, jis apie pasitikėjimą žmonėmis, kaip ne vilkais. Ir „Išėjusieji“ (2008, Japonija, rež. Yojiro Takita) – netikėta tema ir japoniškas braižas: vienintelis iš šiais metais matytų rytiškių filmų, persmelktas tikros estezės, o ne suprastos ir išmoktos, vakariečiams mulkinti skirtos „lėtumo“ technikos.

Dabar apie tuos, kurie nepatiko arba pasirodė įtartini. Labai vidutiniškas atidarymo filmas „Aš taip pat“ (2009, Ispanija, rež. Álvaro Pastor, Antonio Naharro) – gelbėjo tik idėja, kad žmonės, turintys Dauno sindromą, yra gražūs, įdomūs ir nori mylėti. Bet tą juk ir taip žinojom: leukemija sergančių vaikų tema jau tokia išnagrinėta. O norisi dirginti

emocijas kilniomis, humanistinėmis idėjomis, nors tu ką. Na, čia dar tinka „Plačiai atmerktos akys“ (2009, Izraelis, Vokietija, Prancūzija, rež. Haim Tabakman), nors ir gražus žydų kultūros efektas, perdėm banalaus siužeto ir didaktinės minties. Šiuo atveju geresnis režisūrinis sprendimas filme „Moteris be vyrų“ (2009, Vokietija, Austrija, Prancūzija, rež. Shirin Neshat), kur apie panašius dalykus kalbama be visagalio tragizmo. Turbūt reikėtų palankiai įvertinti filmus „Pasroviui“ (2009, Vietnamas, rež. Bui Thac Chuyen)

Kadras iš filmo „Caras“

ir „Vegetarė“ (2009, Pietų Korėja, rež. Lim Woo-Seong), į kuriuos ėjau pagal rekomendacijas; beje, antras vis dėlto nežymiai geresnis už pirmą, nors jie abu nei šiokie, nei tokie. O jau visiškai siaubas – „Panelė Morka“ (2009, Pietų Korėja, rež. Lee Kyoung-mi). Kentėjau, nes atsisėdau giliausiame salės kampe ir buvo nepatogu išeiti. Žinau, kad ne mados klyksmas yra afišuoti nacionalistinę sąmonę, bet aplinkui visi tokie teisingi ir demokratiški, kad pats instinktas verčia mane imituoti rasizmą, bent jau dėl pasierzinimo. Nemėgstu rytiškių filmų. Čaiži kalba, tos vakarietiški

Agustín Díaz Yanes). Niekaip nesupratau, kodėl buvo rodomas klaidiai įgarsintas DVD, o ne juosta. Tešiant religinę temą reikėtų paminėti ir „Lurda“ (2009, Austrija, Prancūzija, Vokietija, rež. Jessica Hausner) – tipinį manipuliavimą žiūrovo emocijomis, pasitelkiant labiausiai nuvalkiotą muziką. Su ja galima sumontuoti iš esmės viską, ir tai jaudins, bet tik dėl jos pačios – muzikos. Visa laimė, jau žinai, ką Tarkovskis panaudojo „Soliarje“, ir epigonai teatrodo graudžiai. Panašūs efektai naudojami ir filme „Marija Kalas“ (2003, Prancūzija, Italija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Rumunija, rež. Franco Zeffirelli), bet čia nusiteiki, kad filmas pusiau kostiuminis, pseudobiografinis, ir nepyksti. Taip pat Johno Keatso biografijos motyvais pastatytas „Švytinti žvaigždė“ (2009, Jungtinė Karalystė, Australija, rež. Jane Campion) – ėjau, matyt, dėl to, kad iš Londono man parvežė Keatso rinktinę: eilinis, skirtas mamoms ir vaikams, kurie tebetiki, kad žmogaus viskas turi būti gražu. Nieko ypatinga negaliu pasakyti nei apie net „įspūdingu“ siužetu neintriguojančią „Abrakadabra“ (2009, Argentina, Prancūzija, rež. Pablo Agüero), nei apie „Meilės karžyges“ (2009, Švedija, Danija, rež. Simon Staho), kuris vis dėlto rekomenduotinas paaugliams, mat narplioja jų problemas ir viename epizode ypač tiksliai imituoja švietimui vertingą pedofilo monologą. Filmo siužetas turi sąsają su Edipo mitu ir demaskuoja paauglių asmenybių ribotumą. Dar vienas baisūnas – „Gyvybės ir mirties miestas“ (2009, Kinija, Honkongas, rež. Lu Chuan), toks truputėlį „Dievų miškas“, eksperimento dėlei rodytinas moksleiviams vietoj A. Puipos (prieš tai perskaičius B. Sruogą). Nuėjau ir į porą lietuviškų, iš nacionalinio intereso. „Kutenimus“ (2009, Lietuva, rež. Romualdas Lavrynovičius) statė pažįstamas iš studijų laikų: filmas apie moterį, tačiau nepataisomai berniukiškas, su šaudymais ir krauju. Ar galėtų „Kino pavasaryje“ atsirasti rubrika „Filmas be kraujo“? Ne, nes neatsiras-tų ko rodyt. Siužeto požiūriu visai įdomus būtų „Stiklainis uogienės“ (2009, Lietuva, rež. Ramunė Čekuolytė-Che); puikus operatoriaus darbas ir montažas, bet kam tie pseudo-dokumentiniai intarpai? Išmest juos veltiop.

Dokų byloje reikalai geresni. Aišku, pilna tokių nuobodžių temų kaip paklusimas interpeliacijoms. Didysis subjektas (televizija ir pan.), kuriam paklūsta mažieji subjektai. Apie tai – „Mūsų viešas gyvenimas“ (2009, JAV, rež. On-di Timoner) ir „Žvaigždžių liga“ (2009, Jungtinė Karalystė, rež. Chris Atkins) – ėjau vien iš noro išvysti megalomanijos krečiamus tautiečius ir nevietinių požiūrį. Visus graudinęs „Ilanka“ (2009, JAV, rež. Louie Psihoyos) – gan nuobodus. Tačiau tikrai nenuobodus „Rugsėjo numeris“ (2009, JAV, rež. R. J. Cutler) – apie moterų despotizmą, kurią aš, kaip nepasiekiamą projekciją, stačiai garbinu. Žinoma, moteris diktatorė negali būti „šilta“ ir neatskleidžia jokių jausmų, išskyrus iš anksto paruoštus santūriuosius; ji tiesiog „dirba savo darbą“. Bene geriausias iš šių metų „Kino pavasario“ dokumentinių – „Raudonoji koplyčia“ (2009, Danija, rež. Mads Brügger). Neabejotinai labai drąsus, originalus pačia koncepcija („Ilankos“ sumanymas beveik toks pats, tik prisodrintas viską skandinančio patoso), su danams būdinga ironija.

Viskas, festivalis baigėsi. Sveiki, meginiai, sveikas, televizoriau. Gyvenimas tikrai saldus – šitas mitas tinka kone kas antram filmui iš pamatytyjų; jie su laimingomis pabaigomis ir propaguoja gyvenimo džiaugsmą. O taip nekenti saldumynų, ypač prie kasdienybės alkoholio. Kita vertus, kino salės – tarsi sąmonę siūbuojantys laivai, o „Kino pavasaris“ – viso labo dvi savaitės jūrligės.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

Meilės ugnies sušildyta kelių šimtų metų istorija

Baigėsi Lietuvos tūkstantmečio ir jubiliejiniai Merkinės metai. Merkinėje stovėjusių bažnyčių ir vienuolynų vietoje jie paliko istorinius paminklus. Istorinėje sankryžoje tarp senosios Vilniaus (dabar K. Jagmino) ir naujosios Vilniaus (buvusios Daugų) gatvės įsitvirtino karaliaus Jogailos antspaudo ženklas, liudijantis Vilniaus miestui Merkinėje suteiktą Magdeburgo teisę. Prie namo, pastatyto ant buvusių „valdovų rūmų“ likučių, sienos pritvirtinta lenta, liudijanti karaliaus Vladislavo Vazos mirtį Merkinėje. Legendos byloja: prieš mirtį karalius liepęs išnešti jį į vidurį aikštės, kad visi matytų karalių ir paprastų žmogelių lygybę prieš mirtį. Tačiau kas siejo karalių Vladislavą Vazą ir Merkinę? Ar vien poetų pašlovinamas gamtos grožis ir istorikų minimos karališkos medžioklės?

Dinastiniai Vladislavo Vazos (1595–1648) planai buvo siejami su sūnumi Zigmantu Kazimieru, kurį jam 1640 m. pagimdė žmona Cecilija Renata (1611–1643), Romos imperatoriaus Ferdinando II dukra (ji mirė, kai karalaitėi tebuvo treji metai¹). Gabus našlaitis septynerių metų jau kalbėjo lenkiškai, vokiškai, itališkai, truputį buvo pramokęs ir lotyniškai, bet 1647 m. neiškiomis aplinkybėmis apsinuodijęs maistu susirgo dizenterija² ir rugpjūčio 9 d. mirė. Su karališkom iškilnėmis buvo palaidotas Vavelyje.

1646 m. Vladislavas Vaza vedė Prancūzijos princo Karolio I Gonzagos dukrą, Prancūzijos karaliaus Liudviko XIV įdukrą Mariją Liudviką Gonzagą (1611–1667). Su ja vaikų nesulaukė. Ir tam sutrukdė ne karaliaus ar karalienės amžius³, o jo sena meilė nekilingai Lvovo pirklio dukrai gražuolei Jadvygai Luškovai (1610–?), kuri 1635 m. jam pagimdė sūnų Vladislavą Konstantiną Vazą (internetinės enciklopedijos dar mini kitais metais gimusią dukrą – princesę Vazą). Vladislavas Vaza, vedęs Ceciliją Renatą, savo dvaro favoritę J. Luškovą ištekino už Merkinės seniūno Jono Vypiskio. Ar J. Vypiskis tuo metu jau buvo Merkinės seniūnas, ar karalius vestuvių proga jam suteikė tą pareigybę kaip savo meilužės kraitį, sunku pasakyti. Internetinės enciklopedijos nėra patikimas žinių šaltinis ir kyla klausimas, kur jis (seniūnas) rezidavo ir apskritai ar jis toks buvo. 2007 m. išleistoje istoriko dr. Algirdo Baliulio sudarytoje knygoje „Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai. Merkinė“ (leidinyje dokumentai pateikiami lotynų, senąja lenkų, gudų kalba su trumpa transkripcija lietuvių kalba) galime rasti eilutes, kuriose rašoma, kad Merkinės seniūnas J. Vypiskis 1642 m. vasario 24 d. rašte pasižada neimti mokesčių iš Merkinės miestiečių, vykstančių jo pastatytu tiltu per Stangę. Žinia, miesto magistrato dokumentuose nerašoma apie pasimatymus, padūsavimus ir aistras, kol šie netampa kriminaliniais nusikaltimais ar neišauga į turtinę nesantaiką, bet raštai liudija, kad minimu laikotarpiu Merkinėje tikrai buvo seniūnas J. Vypiskis.

Apie Merkinės seniūną ir karaliaus dvariškį J. Vypiskį kalbama ir minėtoje knygoje pateikiamame Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jono Kazimiero 1650 m. gruodžio 17 d. Varšuvoje pasirašytame dokumente, kuriuo jis patvirtina Merkinės seniūno 1646 m. liepos 6 d. raštą, miesto malūnininkui Fiodorui Šimkevičiui suteikiantį teisę prižiūrėti malūną ant Straujos, jame pardavinėti gėrimus ir nustatyti atlygį už malūną. Įdomu tai, kad seniūno raštą patvirtina ir „staroscina merecka Jadwiga Wypyska“.

Kai kur rašoma, kad J. Luškova mirė apie 1648 m., tačiau minėtoje knygoje pateikiamas 1652 m. vasario 2 d. Varšuvoje asesorių teismo priimtas sprendimas siųsti komisarų į Merkinę „magistrato byloje su Pilypavo seniūnu Kristupu Buchoveckiu ir jo žmona Merkinės seniūne Jadvyga Luškova dėl abipusių kaltinimų“. Magistratas seniūnus kaltina pažeidžiant Merkinės miestiečių teises, pamiriant jų paprotines ir karalių suteiktas teises, proteguojant

Józefo Ignaco Kraszewskio piešinys

žydus ir jų verslus, kad jie garbūs ir laisvus Merkinės gyventojus be jokio pagrindo į kalėjimą sodina... Seniūnai savo ruožtu miestiečius kaltina maištu, įstatymų pažeidinėjimu... Istorikas knygos įžangoje pažymi, kad Merkinės miestiečiams ir magistratui seniūnų valdžia buvo neparanki.

Bylų nagrinėjimai tęsėsi ir rugpjūčio 20 d. Varšuvoje asesorių teismas bylą atideda, kad miestiečiai turėtų laiko pasirūpinti reikiama dokumentais ir liudijimais, o tolesnį nagrinėjimą pveda vienam iš garbingiausių Lietuvos istorijos vyrų – pakancelieriui Leonui Sapiegai. Merkinės seniūnės J. Luškovos ir karjerą padariusio jos vyro K. Bychoveckio, kuris tapo Gardino maršalu, teismų maratonas su Merkinės magistratu ir miestiečiais tęsėsi ir asesorių teismas 1653 m. Gardine priėmė sprendimą bylą nagrinėti Merkinės rotušėje...

Kalbant apie didžiąsias valdovų meiles, mitus ir legendas ne taip svarbu, kaip baigėsi tie teismai, kurie liudija gana aukštą to meto teisinę LDK kultūrą. Išsiaiškinome, kad Merkinėje tikrai buvo seniūnas J. Vypiskis, kuris buvo vedęs Vladislavo Vazos favoritę. Gal karalių į Merkinę traukė ne istorikų aprašyti medžioklės nuotykių ir malonumai, o didžioji jo gyvenimo meilė – gražuolė J. Luškova. Gausioje lenkų literatūroje, skirtoje karalių meilės nuotykiams, taip pat 2009 m. lietuvių kalba pasirodžiusioje Jadwigos Kudirko-Kudirkienės knygoje „Valdovų meilės pėdsakais“ rašoma, jog, pasak legendos, „likimas lėmė, kad jis mirė Jadvygos (dabar našlės Vypiskos) glėbyje, kaip yra prašęs, su ja atsisveikindamas, kai leido už vyro: o kad gerasis Dievas mane išklausytų ir kad dvasią išleisčiau tavo glėbyje“. Autorė rašo, kad Jadvyga iki gyvenimo pabaigos nepaliko Merkinės.

Lėšų karalius J. Vypiskai buvo palikęs pakankamai, ji galėjo gyventi bet kuriame Lenkijos Karalystės ar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mieste. Gal Merkinėje sulaukė prisiminimų, gal praleisti metai, gal nauja meilė, tačiau visa tai nesulaukė Merkinėje jos ir karaliaus sūnaus Vladislavo Konstantino Vazos, gimusio dar prieš karaliaus vedybas su pirmąja žmona Cecilija Renata. Karalius savo nesantuokinį sūnų pripažino, suteikė jam grafo Vasenau titulą ir, pasak romantikų, prisakė globoti motiną. Paveldėjęs gražiausius Jadvygos ir Vladislavo Vazos bruožus, solidžią pinigų sumą (?), įvaldęs įgimtas dvaro manieras, grafas Vasenau po motinos mirties (iš Merkinės?) išvyko į Europą – jam atsivėrė Anglijos, Ispanijos karališkųjų rūmų menės ir buduarai. Nuolatiniai audringi meilės nuotykių, mirtinos dvikovos vertė dažnai keisti gyvenamąją vietą. Trumpam buvo apsistojęs Paryžiuje savo dėdės Jono Kazimiero, kuris 1668 m. atsisakė Lenkijos karūnos ir Lietuvos didžiojo

kunigaikščio titulo ir pareigų, dvare. Po dėdės mirties 1672 m., iššvaistęs palikimą, patraukė į Romą pas tetulę Aleksandrą Vazą, su jos pagalba tapo Šveicarijos gvardijos kapitonu, pradėjo ramų gyvenimą ir popiežius Aleksandras VIII suteikė jam šambeliono titulą. Mirė 1698 m. kovo 19 d. Romoje.

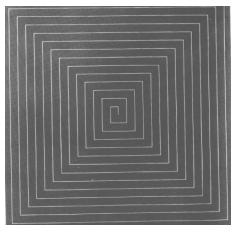
Grafo Vasenau gyvenimas vertas A. Dumas plunksnos, bet Lietuva kitados neišaugino poetų, kurie būtų apdainavę beprotiškus karalių meilės nuotykius, dvikovas, vargdienių vargus ir karo žygius. Tai ir brenđame istorijos dulkelėmis ieškodami savo valstybės istorijos ženklų, kuriuos sušildo meilės ugnis, paryškina išdavystės ir netektys, apjuodina pavydas ir nužudo kerštas.

Parengė Algimantas Černiauskas

¹ Vladislavas Vaza Ceciliją Renatą vedė 1637 m. rugsėjo 13 d. Su ja susilaukė dar dviejų dukterų, bet šios neišgyveno nė kūdikystės: Marija Ona Izabelė gimė 1641 m. sausį ir mirė vasarį, kita dukterė gimė 1644 m. ir mirė nespėjus jai suteikti vardo.

² Taip ir nebuvo išsiaiškinta, kas jam per pusryčius patiekė arbūzo, o jis užgėrė jį alaus sriuba.

³ Po Vladislavo Vazos mirties Marija Liudvika Gonzaga 1649 m. ištekėjo už jo brolio Jono Kazimiero Vazos ir susilaukė dukters (1650) ir sūnaus (1652), bet šie mirė kūdikystėje.

Penki sakiniai apie mūsų kalbą

Bulvarinėje žiniasklaidoje vis dar pasitaiko nesuvokimo (apie tai jau esu rašęs), kad latviška (t. p. ir mūsų žemaitiška) galūnė *-s* (kartais *-š*) yra tas pats, kas standartinė lietuviška *-as*, todėl dar pasitaiko išgirsti „Raimondas [kodėl ne „Raimondsas“?] Paulsas“. Bet štai ir kultūrinėje žiniasklaidoje pristatant knygą „Baltų raštai ir ženklai“ teigiama, kad jos autorius

latvis esąs Celmsas – šitaip rašė M. Peleckisas. Girdėjau, kad per knygos pristatymą iškrėstas dar kitoks kuriozas: sumanyta autoriaus pavardė „išverst“ į lietuvių kalbą ir vadinti jį „Kelmu“ (iš tiesų latviškas *celms* yra lietuviškas „kelmas“, bet tik mažosiomis raidėmis). Tačiau antipremija šį kartą tenka „Lietuvos žinioms“ – jų straipsnyje (III.23) minimas „Rygos meras Nilsas Usakovsas“, kuris iš tikrųjų yra netgi ne latvis, o rusas Nil(as) Ušakov(as). Iš kokio šaltinio (tikriausiai angliško, nes raidei „š“ nukritusi varnelė) paimta ši medžiaga, ją parengęs redakcijos neišmanėlis nenurodo.

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Rugsėjo 6, ketvirtadienis

Iš „Pragaro“ korektūrų

Kam visas šitas darbas?
Ką nors dirbti šitam absurdiškam pasaulyje? Žmonės neskaito knygų, mokytojai streikuoja, mokiniai... Kokia prasmė?
Vienintelis mano skaitytojas Linas K., išprašęs „Pragaro“ ir „Skaistyklos“ egzempliorius... Širynt paskambino, girdi, duok ir „Rojų“! Naktį kaimo sodyboj skaitęs apie Beatričę ir žliumbęs.
Ko? Tikriausiai alų gėrė.
Sunku išlikti pasitikinčiu žmogumi, sunku tikėti kokia nors prasme.
Geltonas mirštantis ruduo.
Pinigai ir nusikaltimai – dvi temos, kur visi iškišę liežuvius. Viską žino ir supranta.
Vaikai sakosi jau gimstą „su intelektu“.
– Esu radikali intelektualė! – sako fotografė.
Tiek, kiek aš gausiu už „Pragaro“ vertimą, prilygsta Seimo nario mėnesiniam atlygiui.

Mirtys

Širynt LRT pranešė apie Luciano Pavarotti mirtį. Jam buvo 71-i. Dainavo, t. y. išsaugojo balsą iki 70.
Yra kalbėjęs, kad natūralus vyro balsas yra baritonas, o jam reikėjo saugoti tenorą... Buvo vadinamas „aukštojo do karaliumi“.
Apie savo gyvenimą: ilgą laiką (iki senatvės) jam buvo labai sėkmingas, o senatvė tragiška. Kentėjo nuo kasos vėžio.
Iš karto, beje, atsirado ir žmonių, kurie pagarsino, esą „nemokėjęs natų, labai sunkiai išmokdavęs tekstą“... Kiti – „sugadinęs profesionalų operinį dainavimą“ (tada, kai emė dainuoti trise...)
Aš pats jo įrašų parsivežiau 1988-ųjų rudenį. Iš Niujorko. Nuolat klausydavau, kartais pagalvodamas:
– Va koks balsas skambėjo „mano“ laikais!

Visa ironija

To atlygio už „Pragaro“ vertimą neužteks teismams.
– O iš kur dėmė ant jūsų džinsų? – kažki kaip keistai džiukuodamas klausia manęs teisėjas Ranonis (bene iš Merkinės?).
– Pavedžiotumėt šunį paneriais, – sakau. – Gal kokio nudvėsusio šuns...
Linui K.:
– Negaliu aš tau to „Rojaus“ duoti. Pataisos neįvestos...
Mane teismai tąso.
– Siųsk š...non! – sako.
– Tai ir pats š...oj liksiu.
– Aš dar skambinsiu...
Visiems rūpi „savo“. Kai daugiau metų, žmogus reikalingas tik kitų reikalams.
– Duok, atnešk, paskolink!
Vienas bendras pasaulis subyra į daugybę pragarų.
– Trauk mane!
– Ne, pirma mane ištrauk!
– Aš skėstu...
– Aš irgi.
Užtat teisėjas (kur per vidurį, A. Kisielius) – spindi. Kaip kalėdinis atvirukas.
Prokuroras („Anykščių šilelio“ autoriaus pavarde) – dantims traukti.
Dar išlups man kelis likusius.
Norėjai, žmogau, pragaro? Še!

Dzinguliukai

Rudenėja prie upės:

*Tavo gėlės – šunramunės,
Šunramunės rudeninės,
Šunramunės, mat jas šunes!
Tavo gėlės rudeninės
Želia žemei ant krūtinės!*

W. Faulknerio atsakymas

Iš esmės mes, žmonės, esame kalės vaikai...
(Ar tatau atsakymas Švietimo ir romantizmo epochoms?)

Iš sapnų

Paprastai po pietų pradedu justį pačią jų nuotaką. Šiandien nakt keista, bet pati būseną... lyg šv. Evangelijoje, tarsi traukčiau kokios Galilėjos laukais su būriu ištikimų draugų. Tą buvau patyręs tik pirmąsyk skaitydamas Šventąjį Raštą.
Iš kur tas pakilumas? Neturiu jokio atsakymo.
Juoba teisingo, kad kas nors nepagalvotų, jog pramanai.

Rugsėjo 7, penktadienis

Apie supažindinimus

Širynt perskaičiau, kad JAV gyvenantis filosofas Algis Mickūnas rašo vieną knygą sykiu su Arvydu Šliogeriu. Ėmiau ir pamaniau:
– Va neklydau!
Mat 1988-ųjų rudenį, kai su A. M. susipažinom ir ilgą vakarą kalbėjomės prie konjako Tabor Farmoje, pasakiau:
– Lietuvoj turiu draugą. Jus būtinai turiu supažindinti.
Turėsit bendros kalbos.
Ilgainiui taip ir išėjo.
1966 metų žiemą Tomas V. taip suvedė mane su Petru Repšiu.
– Širdelės, po daugelio metų prisiminsite, kad aš jus supažindinau.
Neklydo.
Tiesa, pamiršau parašyti, kad Algis M. tai knygai jau parašęs 10 straipsnių, o Arvydas bene 11...
Bus knyga!
Iš gyvųjų dar pridurčiau Alphonso Lingį, irgi – Amerikoje.

Iš „Odisejos“, I g.

Telemachas į Atėnės klausimą, ar Odisejas nėra jo tėvas:
– Pats nežinau, nes juk savo gimimo dienos neatsimena niekas...
Anksčiau dar:

*apie dūmą tėvynės,
apie gyvulius šleivakojus,
apie tvorą – dantų...*

Rugsėjo 8, šeštadienis

Aukštaičių tarmė

Iš tikrųjų tai retas ją bemoka. Linas apstulbęs kad ir nuo vienos frazės.
Aukštaitė mergina (20 metų), atsirėmusi į mersedesą, nori pasakyti, kad jis (L. K.) jai labai brangus:
– Tu man kriaukla mana kambaraly...
Balsiai visur atviri. Renesansinė kalba!

Pilies gatvėje

Andai Arūnas čia nuomojo kambarį. Iš pagyvenusios pani. Labai apsidžiaugė gavęs, nes atklydo iš Žemaitijos. „Bendriko“ negavo, o Vilniaus nepažino. Pani buvo labai nuoširdi. Mokė Arūncę gyventi, kasvakar, o ir iš ryto plauti kojas... Tik į jos kambarį kišti nosį šiukštu! O traukia...
Vienąryt pani kambario durys buvo pravertos, netyčia sulėkė pani draugės, visos kažki ką aptarinėjo virtuvikėje. Arūnas apsidairė ir kyšt nosį į tą draudžiamą kambarį.
Jo išpūdžiai buvo stulbinantys: iš pradžių pamatė daug suveltų apklotų, paklotų ir pagalvių. Galop – skrynja! Visa tai kyšojo iš... grabo!
– Ligi amžiaus galo, – sako dabar Arūncė, – taip ir spėjau tą mįslę.
– Kokią? – perklausiau dar syki.
– Ar senė buvo kokia grafienė, išprotėjusi vampyrė, ar paprasčiausia... nuskurdėlė. Išnuomojo man tą kambarį, o sau lovos nusipirkt neįstengė.
– Matai, išmušė man iš galvos visą mistiką, visą senąjį Vilnių... Su tuo skurdul!
Istorija turėjo būti prieš 30 metų. O, regis, kokiam XVI amžiuje.

Baisiausi pasaulyje dienraščiai

Jie naudoja dar nacių ir bolševikų metodus: sumaišyk lašą tiesos su devyniom dešimtim melo...
Lietuvoje – apstu tokių. Kitokie neišsilaiko. Beje, baisios ne tos popierių šūsnys, o juose dirbantys žmonės.
Jau išaugo ir išnoko tokia žurnalistų, leidėjų, redaktorių, vedėjų, fotografų veislė, kuri gali bet ką parduoti.
Šmeižtas – jų duona.

Du „Odisejos“ vertimai

Yra šalių, kur turi dešimtis. Mes – Jeronimo Ralio ir Antano Dambrausko.
Senieji inteligentai vis ragindavo mane grįžti prie J. Ralio.
J. Ralys (1876–1921), kilęs nuo Viduklės, gydytojas, įniko į Homerą dar penktoje caro laikų gimnazijos klasėje. Buvo studijavęs Maskvos universitete, didįjį savo gyvenimo triušą padarė Jonavoje. „Neversk!“ – atkalbinėdavo jį V. Kudirka. Kur tau klausys! Jau I pasaulinio karo metais Caricyne (dirbo ten gydytoju) „Odiseja“ buvo bebaigišas. Aišku, kad stebuklo tikėtis buvo neverta. Ir – lieka.
A. Dambrauską dar šiek tiek pažinojau. Kalbų jis gal ir mokėjo, bet poetinio talento, regis, stigo.
Taigi: pirmasis vertimas pasenęs, neišbaigtas; antrasis – pedantiškas, sterilus.
Mes neturim Homero. Didis jis tik mūsų vaizduotėje, vertimuose – joks poetų „tėvas“.
Kaži kokie nesusipratimai, o iš tiesų tai tautos, nesirūpinančios vertimais (ir vertėjais), bėda.
Tai tinka pasakyti apie daugelio didžiųjų darbus. Mes atkirsti nuo jų, tik keli ar keliolika žmonių perskaitė ir patyrė jų originalo įtaigą.

Lenkijos kasdienybė

Žmonių sekimas, telefonų klausymasis, provokacijos – šiandien ištrimitavo lenkų spauda. Pirmalaikių rinkimų būtinybė, vyriausybės krachas...
O kokia mūsų situacija? Ar ne tas pats? Žmonės su azartu naikina vieni kitus, dabar jau nereikia ir jokių okupantų.

1962-iejai. Virvelinė jaunystės keramika

Rašiau tokius eilėraščius...

*Gamta!
Greičiau statyk
ant lieptų
mažyčius juodus
žmogelius
ir liepk
lėkt Lietuvai
per lietu
tiesiog į mėnesius žalius!*

Man regis, buvau gerokai prisiskaitęs tada „atrasto“ čekų poeto Vitezslavo Nezvalo... Jo poema „Edisonas“, regis, atsilaukė. Buvo patyręs nemažą G. Apollinaire'o įtaką. Dabar pas mus visai nežinomas.

Laikrodis

Gyveno syki laikrodis. Ant senelio rankos (ar kišenėje). Senelis mirė, laikrodis sustojo (iš skausmo galbūt). Gimė kūdikis. Senelio anūkas. Laikrodis prasidžiugo ir – emė eiti. Iš naujo.

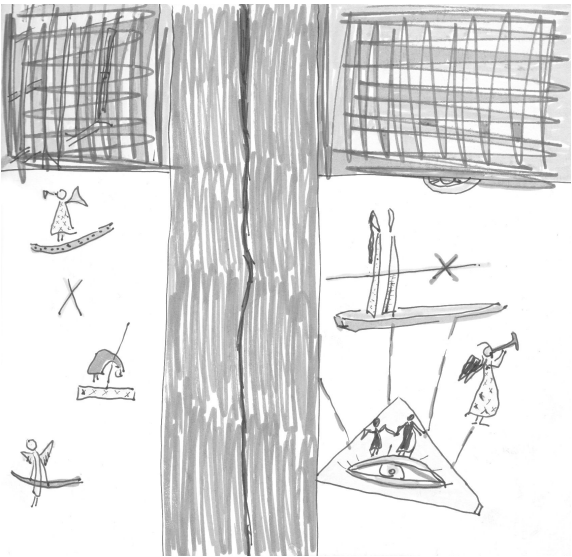
Vienas serbas

Gal Nušičius? Apie tai, kad žmonių laisvė visad yra tariama (žodžiai). Priespauda visad reali (budi ir neapleidžia).

Lenkai apie savo santvarką

Sistema verta Goebbelso, pone prezidentė! Demokratija – visad tikrai teatras.

Mieloji beprotybės žiema

Vakarą, kai spoksai į kitapus gatvės esančius laimės kambario langus, kai visa savo esybe jauti, anot Gavelio, DDN (Didžiąją Dievo Neteisybę), kai ausyse skamba sentimentali muzika, kurios dėka matai save iš šalies, tarsi filmo herojų (didį ir nesuprastą vienišų, žinoma), ir kai prisidegi naują cigaretę, nes juk reikia palaikyti miesto intelektualo įvaizdį (nesvarbu, kad nuo persirūkymo jau gerokai pykina) – tokį vakarą imi neapkęsti protybės, jos atstovų ir visų jų galvonių. Ši žiema buvo beprotiškesnė, nei įprasta, tad ji ir gerokai mielesnė nei prieš tai buvusios. Be kita ko, džiugu, kad ji baigėsi.

Žiemą nuveiktų darbų sąrašas:

1. Pamatyta begalė sniego, 5 min. pastovėta didžiausioje gyvenime pusnyje, o važiavimas į Sibirą išbrauktas iš norų sąrašo.
2. Sutiktas Svajonių Žmogus.
3. Išgyventos 56 asmenybės krizės (trimis daugiau, palyginti su praeita žiema).
4. Pasiektas dviejų žmonių santykių nenormalumo absoliutas.
5. 2 kartus rimtai išėita iš proto.
6. Pradėta mokytis šokti.
7. Atrastas Gavelis (vienintelis tikras intelektualas, pasak Šliogerio) ir jo kūryba.
8. 15 000 000 kartų mintyse paniekinti visi mane supantys statistiniai vienetai.
9. Patirtas 1 panikos priepuolis (juo didžiuojamasi labiausiai).
10. Sugavotos 3 naujos svajonės.
11. Išrasti 2 lietuvių kalbos naujadarai (protybė ir galvonė).
12. Kelis kartus intelektualiai veltėdžiauta...

Dievaži, per pastaruosius tris mėnesius tikrai ne-nuėikčiau nieko naudingo visuomenei, tad ar beverta tęsti šį absurdišką sąrašą? Juolab kad vis dėlto atėjo pavasaris, kuris šiemet kaip niekad toks, koks ir turi būti. Vėl pašvietė saulė, kurios spinduliai netgi šiek tiek šildo, vėl vėjas turi savo kvapą, vėl visi žmonės truputį juokingi (ko gero, tu jiems irgi) ir dėl viso šito tavo veidą iškreipia ne pati intelektualiausia išraiška. Taigi, pavasaris visus paverčia daugiau ar mažiau laimingais idiotais. Tad belieka šyptelti tamsiems langams kitapus gatvės – visos šios mielos žiemos simboliui – ir velniškai intelektualiai nueiti.

URTĖ LIEPUONIŪTĖ

MILDA JURKEVIČIŪTĖ

Varnai

Virš kupolų –
Kybo saulė.
Tirpinkime laikrodžius,
Siekime Išėjimo.

Kas? Kas? Kas?
Klausimų gėrimas:
Girtos dvasios.
Ieškokime vandens.

Kūno dėžė:
Užmerktos akys,
Aplink
Nukarpytos blakstienos.

Atiduotas jausmas.
Uždegtas pyktis.
Kur?
Žemiau kupolų.

Virš kupolų –
Kybo Dievo lūpos.
Neklausykim!
Meluoja.

Pagauk

Pagauk mano kūrėją.
Sugauk jausmą!
Dangaus kalviai nulies tau metalinę gėlę.
Juodi mėnuliai atriš regos virves.

Surask degantį minties drakoną.
Atrask karštį!
Dievybių šunys surinks kalbančius kaulus.
Sopulingi sirenų balsai užvers klausos duris.

Paversk jūreivius žvaigždėmis.
Virsk akimi!
Vandenų žmonės nuties tau svirduliuojantį tiltą.
Šilumos dūmai apsuks tave tavyje.

Laikyk mano kūrėją.
Nepaleisk jausmo!
Tikėjimo svertas perkels tave per Nelaimės pelkę.
Baimės medžiaga pridengs tavo gėdą.

Prisirišk prie savęs mano vaiduoklį.
Surišk amžinybės mazgus!
Laikas sustos tave stebėjęs,
Tu pradėsi kvėpuoti.
Erdvės pakels tavo kūną,
Tu imsi kurti.

Išgirk mano kūrėją.
Girdėk žodžius!
Aš pasiversiu jausmų kvėpalais,
Tu virsi flakono turiniu.
Aš pasiversiu Ištikimybės maistu,
Tu virsi ištikimu valgytoju.

Neregimybė

Juoduoju žemė, sutepti raižiniai – žmonės paliko.
Girdžiu –
Būtybė kala plaktuku.
Rankos suluošintos atpildo,
Smūgiai nejautrūs.

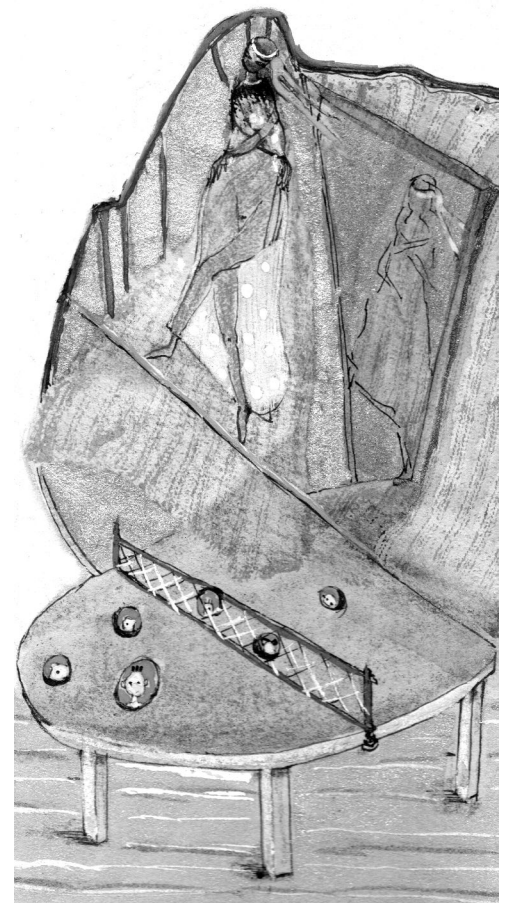
Vandenynai, seklumos, garuojančios druska – kapitonai paliko.
Girdžiu –
Apsvaigęs jūreivis siuva perplėštą burę.
Adata kreiva,
Siūlai trūkinėja.

Samanoti kalnynai, murzinos pėdos – nešvarūs lietūs paliko.
Girdžiu –
Švilpiniuoja vienišas berniukas.
Drabužėliai apdriškę,
Garsas šaižus.

Horizontas, negilios žaizdos jame – maištaujantys vėjai paliko.
Girdžiu –
Laumė niūniuoja.
Bateliai mėlyno stiklo,
Sidabriniai plaukai suveltai.

Dangus, tušti nematomi miestai – klajūnai sapnai paliko.
Girdžiu –
Meluoja apsimetėlis angelas.
Sparnai nulenkti,
Veidas pridengtas kauke.

Tuštuma, kvatojanti agonija – žvaigždės paliko.
Girdžiu –
Dievas vaiatoja.
Krizena žmonės gėdingi,
Jų turtas – nuodėmės.

MANTAS BALAKAUSKAS

Griežti tylą

*Žiema griežia mažyčiais kvartalais
ir dažniausiai tai daro baltais dantimis,
ritas gilyn į šešėlį nebylės vėlės,
pėdsako įspaudai tvarstyje gimsta.*

*Šiurkštus drabužis kramto odą,
graviruoja niežulį visai nesirinkdamas,
nebebūna menkiausio prieglobsčio, kurs
kvepėtų labiau nei šviežios gatvelės.*

*Dalgio ašmenys brenda ir palieka ražienos,
kur subado ausis, net būgnelį – ir tą
perduria virbais, rūdimis apaugintais.
Tylos užkratas sklinda dūzgesy bitės.*

Nuolaidos

*Prie nukainotų prekių lentynos
aš įjunkęs į pavidalą paukščio regiu,
kaip pro kiauras grindis drumzlinas
pavasaris iš požemių kyla ir pabunda*

*kirminai viduriuos gyvio, iš amžino
išalo gniaužtų išlaisvinto, kad mitalu
taptų rytmečio vyrų, apginkluotų
reklamom ir procentais, šventųjų rašytais.*

*Drėgnos nuorūkos dygsta laiptinėse,
taip prisiliesu su balandžiais gyvenimų
tų, kur kailius atšilus nusimeta ir
neretas paskęsta bedugnėse vyno statinėse.*

Taksi bliuzas

*Kamuojamas atsiverčiu
į tikėjimą taksistais,
Vežančiais šiek tiek
Arčiau išganymo,
Šiek tiek arčiau ryto.*

*Sako, čia niekas nestaugia melodijos
Ir namarina laiko šunų badu.*

*Sako, maitina juos skerdiena,
Leidžia nusiplauti pirminį pradą.*

*Surūkusių paakių
Miesto šaligatvius
Guli Deivių išnaros
Ir begėdiškai siūlos
Jas pagaliau sudėvėti.*

Taurakalnio mirtys

*...Skverų šlaistūnų tu,
tiesą sakant, niekada neminėjai,
nors Taurakalny vis dar registruojamos mirtys,
sniegas kaip kiekvieną pavasarį taisyklingai tirpsta*

*ir kiekvieno Luošio akių atspindys –
tai tik krūvos paltų, kepurių ir batų,
išmestų ant šaligatvio kranto,
nesuvirškinto horizonto likučiai, sakytum,*

*bet tylą tau išmeigia matą,
dar baltesnės atrodo nukirstos figūros
ir juodesnė Ceilono naktis ant mūrinės
žaidimų lentos ištirpus šachmatams.*

*Paukštis gręžia pakaušyje skylę savo čiulbėjimu.
Paukštis gręžia pakaušyje skylę savo čiulbėjimu.*

JONAS VALONIS

•

*Įsivaizduok! Paliekanti tą vietą, kur esi.
Pakylanti virš visko. Matanti jų ašaras –
Jų nepasiekiamą siekį tavęs.*

*Sudėtas maldai rankas, statomas koplyčias,
Paminklus tavo kultui – tavo vardo gatvėse.
Knygų viršelius, simbolius, naujas natas
Geriausio sugulovo glėby.*

*Mėgstamiausią filmą, valgį, kasdienį gėrimą.
Vakaro svaigulį, ryto neįtikumą.
Dėmes ant kasdienio megztinio –
Rūbus ir paklodes skalbdavai reguliariai.*

*Neatkastą duonos riekę – palikai ją vakarui.
Paskutinį arbatos maišelį,
Kačių ėdalo paskutinius gabaliukus,
Naujai pirktas pėdkelnes darbu.*

*Namus. Tu juos turi.
Mane.
Įsivaizduok!*

•

*Aš tokį tave ir prisiminsiu –
Susimąsčiusį, žvelgiantį į tolį.
Tau taip tiktų būti anglų lordu,
Tau taip tiktų visad tokiam išlikti.*

*Vaikščioti su manim pavasariais
Ir leisti jaustis tikra moterimi.
Paskaityti knygas man vakarais,
Kalbėt leidžiant klausytis tik širdimi.*

*Juk išmokytumei mane mylėti –
Visa savimi, nuo tavo bučiniiais
Nusėto kūno, ėmusio stiprėti,
Lig atminties likučių – liksiu su jais.*

•

*Man per daug atšiauru savy,
kad keliaučiau ten, kur mirdavo protėviai,
kur veždavo mirti.
Lagaminas po lova – spruksiu,
kai tik žingsniai nutols.
Ten, iš kur po to grįšiu.*

•

*O aš norėčiau, kad kas vestųsi už rankos –
bet kur.
Net ir Kauno senamiesty,
net ir be sausainių.*

Iranas – kita civilizacija

Įsivaizduokite, kad nuvykote į šalį, kurioje gatvių pavadinimai užrašyti keisčiausiais rašmenimis, žmonės užsienio kalbų nemoka, užsieniečio galite nesutikti visą savaitę, o taksistai nesupranta, kur jus vežti, ir nuveža ne ten. Šalis be turistų – tai Iranas. Gražūs persiški veidai, moterys juodom skarom.

Rengdamasi ten važiuoti, netyčia sukeliu sąmyšį fotografijos paslaugų studijoje – vizai reikia nusifotografuoti su skara, bet niekas nežino, kaip ją užsirišti. Pažįstami perspėja: Irane persekiojami užsieniečiai, Iranas – tarsi kita civilizacija, moteris ten negali niekur eiti be vyro ar brolio ir t. t. Kas dabar bus? Mano nerimas auga. Bičiulis psichologas sako: dabar bus daug neapibrėžtumo, bet tai ir yra gyvenimo skonis. Praradusi visas koordinatas, galbūt net nežinosi, kas esi.

Autobusus, lėktuvai, miegas po kelias valandas ir galiausiai nakvynė viešbuty už 12 litų. Prigulam – po trijų skrydžių užmiegi bet kur ir bet kada. Kermano miestas šalia dykumų panašus į kitus musulmoniškus miestus, daug moterų juodomis skaromis ir skraistėmis. Kol kas man tai nedaro didelio įspūdžio – pasaulio šalys tarpusavyje panašios, bastomės, ilsimės ir tiek. Kai esi veikiamas neskubėjimo romantikos, nieko daugiau ir nereikia, o kai ji nustoja veikusi, atrodo, kad gilintis į svetimą kraštą yra darbas.

Tame keistame kambaryje šalia greitkelio (nors tvyro vasariška kaitra, jis šildomas radiatoriais) išmiegu lygiai trylika valandų nevarginama nemigos. Pamažu imu jausti, kad Lietuva nebesvarbi. Man patinka šitaip buvusi tysoji šitame šiltame krašte, nespręsti jokių problemų, nenorėti kam nors patikti, tiesiog laukti. Avienos kebabų užkegėleje geriame *ducha* – skiestą, sūdytą ir gazuotą kefyra (viena keliautoja sakė, kad nuo Irano maisto jai ėmė žvilgtėti plaukai). Bastomės po turgų. Turgus apima viską – saulės šviesa pro skylės lubose, arkas. Prie mūsų prieina žmonės, vienas iš jų, gydytojas, mokantis angliškai, veržiasi mums aprodyti miestą, veda į visokius užkaborius, pro kuriuos dar nėjome. Gatvėje su mumis sveikinas nepažįstami žmonės, kalbina. Automatiškai atsiribojau, bet bendrakeleiviai mane ima kritikuoti. Mane gali kalbinti tik moterys. Stebiuosi jų rūbais, o jos, matyt, – mano. Gal gerai pasislėpti nuo pasaulio po skraiste, kai išeini iš namų? Juk jis iš tiesų ir yra nesaugus? Tik kodėl moterys juodos? Tarsi nužengusios iš senovinio kostiuminio filmo – jokių neskoningų rūbų, jos orios ir išpuoselėtos.

Po pietų – išvyka į dykumas. Vasarą temperatūra siekia 60 laipsnių, pakelės skyde parašyta, kad čia karščiausias Žemės taškas. Palmėm apaugęs dykumų miestelis pustuštis, vietinis mauzoliejus iš žalio stiklo – mistinė erdvė. Kažkas sako, kad dykumoje gyvūnai daugiausia gaišta ne nuo karščio, o nuskęsta, nes per potvynį molis nesugeria vandens. Kodėl dykumoje taip gera, erdvi ir sterilu? Tie nedideli šilti kalneliai, visiška ramybė, vieta, skirta sielai. Malonu atsidurti archajiškoje realybėje. Žmonės čia sentimentalūs, jų kalbėseną švelni, moteriška, tęsiama. Pavydžiu jausmingumo, bet noras kažką veikti nugali. Apsistojam pas vieną studentą. Prieš užmigdamas pro durų plyšį matau, kaip jis meldžiasi, klaupiasi, keliasi. Iš ryto važiuojam į senovinio miesto Rajeno griuvėsius. Valandos ilgama kelyje patenkina amžinąjį netrukdydymo poreikį, kurio susikaupė labai daug. Su asmeniniu vairuotoju labai ramu. Kol bendrakeleiviai laipioja po tvirtovę, kuri labai tiktų žaisti slėpynių, aš noriu išsiveržti į miestelį, bet nedrįstu. Mažyčiame miestelyje viskas vyksta gatvėje ir į tave visi žiūri. Įsirašinu nu-

lėkti į priekį viena ir nieko baisaus neatsitinka. Kai atbėga manęs ieškoti, niekas nepyksta. Kaip galima laukti ir nesinervinti? Kokia tai būseną? Šio krašto gyventojams ji puikiai pažįstama.

Visą naktį važiuojame į piečiausią šalies miestą – Bandari Abasą. Nors šešta ryto, pilna keisčiausių Azijos gyventojų – pakistaniečių, arabų, daug moterų su čadromis (jos atrodo kaip pavojingos beprotės). Paaiškėja, kad visi viešbučiai pilnutėliai ir mums teks, nesiprausius ir neužsukus į tualetą, su visais daiktais plaukti į atogrąžų salas. Man tai kuo tikriausias išbandymas. Po naktų, praleistų autobuse, nakvynė pigiausiame viešbutyje jau yra svajonė. Su vietinių minia sulipame į prastai valdomą valtį – oro uoste vienas inteligentas perspėjo jokių būdu tokiomis neplaukti, nes jos dažnai apvirsta. Saloje nė vienas taksistas nesupranta, kur mus vežti. Visur pilna keistų uolų, kupranugariai čia ganosi kaimenėmis kaip pas mus karvės, keisti medžiai auga vandeny. Panardiname kojas į šiltutėlę Persijos įlanką, norėčiau čia būti ilgai, važinėti dviračiu. Bet tenka plaukti atgal į miestą. Taip ir neradome, kur apsisototi, diena pietietiška pragare, kur pasijutome tokie bejėgiai, eina į pabaigą. Bendrakeleiviai nori kuo greičiau iš čia nešdintis. Laukia dar

viena naktis autobuse. Jie norėtų visas naktis praleisti autobusuose ir sako man, kad prie to galima priprasti. Autobusus veža keistus žmones – jie visą naktį laksto pirmyn atgal, kai šioja po kėdėm kontrabandą, greičiausiai narkotikus, vairuotojas juos išlaipina, kai reikia apeiti policijos postus. Šiurpus pietietiškas Bandari Abasas – kartu su nuostabią gamta atsiskleidžia purvinoji Azijos pusė.

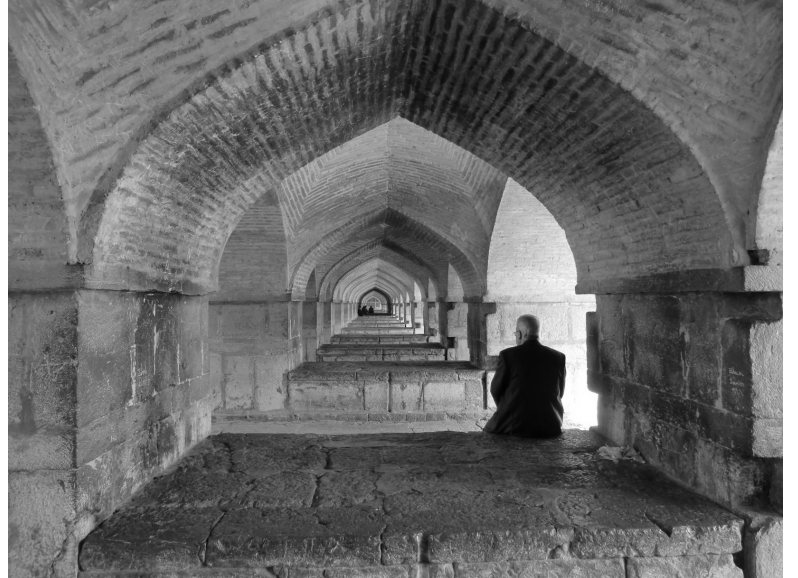
Ježdas – dykumų miestas, moliniai namai, katakombos, turgūs. Prisiglaudžiame viešbutyje „Silk Road“ su dideliu prašmatniu čaichanos kiemu, skirtu tingiai leisti laiką. Jame pridėta knygų apie Iraną, gali mokytis farsi kalbos. Elektroninis paštas kažkodėl neišsijungia. Matyt, ir nereikia. Galų gale nesvarbu, kas man rašo, svarbu, ko aš pati ilgiuosi. Nors bandant atidaryti pašta ima dažniau plakti širdis. Vis dar. Galvoju, kokia kelionės prasmė. Man gera nedirbti, atrodo, dirbti niekada nenorėsiu, tik štai dar turiu patirti visus privalomus nuotykius.

Kaip mažai žmogui reikia! Juk čia neturiu nei fizinio komforto, nei artumo, niekas manęs nelaiko reikšminga. Aš ir be to vis labiau atsisgaunu, tarsi tie dalykai būtų nebūtini. Mūsų darbas čia – keliauti ir žiūrėti. Ir tik vienas žingsnis jį skiria nuo buvimo, nuo netikėtų nutikimo akimirka. Namuose trūksta naujų vaizdų, o gal ir nieko netruksta, tik nutinka tas nepaaiškinamas „čia ir dabar“ spragtelėjimas. Jis buvo šiandien – einant saulėta gatve, išlindus iš molinių gatvių labirinto, užlipus į mečetę apžvelgti miesto, pasaulis akimirka tapo nuostabiai tikras.

Irane ne tik rašoma iš dešinės į kairę, bet ir sekmdienis yra penktadienis, o kovo vidury prasideda nauji metai, todėl dabar yra tarsi kalėdinė savaitė. Iš bendrakeleivių pareikalauju poilsio ir mane apleidžia bet kokia valia. Vaikštinėjame po muziejus, vidinius sodelius, dykumos miesto kambarius, apkaišytus pagalvėlėmis. Moliniuose labirintuose man trūksta oro, jaučiuosi kaip tarakonas dėžutėje. Vakare nuvažiuojame į zoroastristų šventyklą, kur kūrenasi šventoji ugnis, ir prie tylos bokštų, kur mirusieji būdavo atiduodami

paukščiams ir vėjui. Ant kalno už miesto tylo, gera, mus labai nuvargino žmonės. Mano draugai tai nutolsta, tai vėl priartėja. Aš mažai kalbu, esu nuobodis, ilsiuosi. Atrodo, kad kelionė trunka visą amžinybę ir truks dar tiek pat, o tai jau bus nežmoniškai ilgai ir su šaknimis išraus mane iš mano gyvenimo. Šeštadienis, paskutinė popietė, gatvės tuščios, imu gailėtis, kad neturiu realybę užburiančio fotoaparato. Einant vienai gatvės tarsi daug erdvesnės. Šiaip ne taip prisijungiu prie interneto, apima liūdesys, kad žmonės Lietuvoje nuo manęs tolsta. Ilgai sėdžiu mečetėje. Džemeko mečetės kupolas didingas, tarsi po jos skliautais slėptųsi pats dangaus kraštas. Galvoju – visgi pasaulis yra gražus ir be tų išsipildančių ar neišsipildančių svajonių.

Islamiška vyriška realybė, kur moteris savotiškai saugoma, mano jautriam moteriškumui labai tiktų, bet kaip suaugusiam, kuriančiam žmogui, matyt, trukdytų. Nusipirkau segtuką, kuriais prisėgsiu nuolat krantinčią skarą (skara man nepatinka, bet po ja gali paslėpti neplautus plaukus). Pridengta moteris tarsi gražesnė, paslaptingesnė. Moterys daug kur atskirtos nuo vyrų, pavyzdžiui, važiuoja vienoje autobuso dalyje, vyrai – kitoje. Gal dėl to jos daug solidaresnės tarpusavyje. Kai autobuse užmiegu, jos mane vis rūpestingai pažadina, kad nepravažiuočiau kokio gražaus dalyko. Autobuse mane stebi mergina, ji vis labiau šypsosi ir slenka artyn, galų gale įsidrąšina. Klausia, kokio aš tikėjimo. Sakau, kad katalikų, bet pas mus yra ir daug netikinčių žmonių. Tai blogai, sako ji. Bet jie vis tiek turi moralę, paaiškinu. Tada geriau. Paskui aš klausiu: ar moterims čia gerai? Ar nevargina skaros? Ar jos gauna darbą? Ji sako: jei nori, tai ir gauna, bet skaros, ypač čadros, labai gerai religijai. Skara – tai pirmas dalykas, su kuriuo neišvengiamai susiduri čia atvykęs (tai vadinama papročiu gerbimu). Net sliđinėti reikia su skara, o jei su kepure, tai jos gink dieve nenusiimk, tai labai nepadoru. Kita iranietė, gyvenusi Europoje, sako: Irane viskas tik vyrams, bet moterys darosi vis aktyvesnės.

Mano bendrakeleivis žingsniuodamas šalia įtikinėja, kad religinės diktatūros dėka žmonės čia geresni, mažiau nusikaltimų. Ogi iš tiesų mūsų niekas nebandė apsukti, laivelyje pametėme pinigų ir žmonės radę atidavė, gatvės neprišaukšlingos, nėra infekcijų. Valstybė uždraudė galingus motociklus, todėl mažiau avarių, ant tvorų ne reklamos, o gražūs islamo priesakai apie garbę, tikėjimą, gerumą. Visur kabo dviejų dėdžių su barzdomis atvaizdai – imamo Chomeinio, kuris padarė revoliuciją (jo veidas rūstesnis), ir dabartinio pagrindinio imamo (švelnesnis, su akiniais). Visur tave saugo senolių išmintis ir teisingas kelias. Gal tik griežtos taisyklės gali apsaugoti jausmingus pietiečius nuo nežaboto išsiliejimo? Pavyzdžiui, tokie emocingi vyrai tikrai kibtų į bet kurią moterį, niekas nieko nebedirbtų. Jie juk nesusivaržę, vaikiški. Iš ryto per televiziją rodo maldas. Gražus, inteligentiško veido prezidentas palaisto kiparisiuką: auk, auk, kiparisiuk, tegul būna praekta Amerika! Uždraudė ir Peliuką Mikį. Bandau įsivaizduoti, jei Lietuvoje vietoj reklamų kabėtų ištraukos iš Evangelijos, baruose skambėtų kanklių muzika ir visi vaikščiotų apsirengę tautiniais rūbais – argi tai būtų blogis?

Teherane minios kaip per Kaziuko mugę, gatvėse – ištisinės birbiančių motociklų spūstys. Pereiti gatvę tėra vienas būdas – ryžtas. Jei ryžtingesnė mašina – turi sustoti tu, jei tu ryžtingesnis – mašina sustos, jei stovėsi ir lauksi – nepereisi niekada. Teheranas kaip ilgas šliužas išsidėstęs ant aukšto kalno: apačioje – vasara, viršuje – žiema. Čia daug kultūros. Kilimai muziejuje kaip visatos atspindys, gyvenimo me-

džiai, sodai, žiūrint į smulkiais raštais išmargintą kilimą gniauzia kvapą kaip užvertus galvą į žvaigždėtą dangų. Išausi vienam kilimui dažnai prirėkdamas viso vienos rišėjos gyvenimo. Randame ir modernaus meno, fotografijos parodą. Jie fotografuoja savo keistų tradicijų susidūrimą su moderniu gyvenimu. Menininkės jau ne su juodomis skaromis, apsirengusios laisviau, spalvingiau. Golestano rūmai kaip iš sapnų, išpuošti, paslaptingi, jaukūs, kiekviena siena – vis kitas paveikslas, veidrodžių mozaikos. Apvalainos sofutės, baldakimai, viskas minkšta (tikrai eičiau, jei Vilniuje būtų tokio interjero kavinių). Persiškose drobėse žmonės imitę, patenkinti, iš paveikslų sklinda vasaros vakaro šiluma ir ramybė. Vėlesniuose darbuose vaizduojami jau tik vyrai – grupėmis ar po du. Bet štai grįžtant iš parduotuvės nepavyksta įlipiti į metro – jis sausakimšas. Kažkodėl Teherane man geriau nei kitur. Norėčiau pasikalbėti su kuo nors apie poetišką sielą.

Važiuojame prie Kaspijos jūros, autobusas vingiuoja per kalnus, pakyla du ir nusileidžia tris kilometrus – nuo sniegu iki pavasarinės žalumos, galiausiai išmeta mus purviname transporto žiede. Niekas nesupranta nei žodžio „jūra“, nei žodžio „Kaspija“. Vėliau Isfahane sutiktas psichologijos dėstytojas labai nušėps: jūs keliaujate be vertėjo? Tai kaip jūs galite keliauti? Tai labai sunku! Galų gale taksistas paveža mus iki sumažinto Palangos tilto, ant kurio įrengta arbatinė, tamsus smėlis driekiasi kelis šimtus metrų, toliau tvoros ir jokio praėjimo nėra. Tenka trenktis atgal per kalnus ir debesis. Svajoju apie dieną viešbutyje, norisi nuo visko pailsėti.

Visi jų miestai, ko bepaklausi – labai gražūs. Išvažiuojant viena akimi spėju pasitikrinti elektroninį pašta ir randu gerų laiškų, ačiū dievui, manęs kažkam trūksta. Traukinys kitoks negu mūsų, kupė šešios, o ne keturios lentynos, prie lango – didelės kopėčios, geležinkelio stotyje nėra saugojimo kamerų, kiekviena smulkmena byloja apie kitą civilizaciją. Nenusakoma, slystanti kelionės būseną nežinia nuo ko gerėja, tarsi saugotų gerasis keliautojų dievas, kupinas gamtos gyvybės ir judėjimo bei atsinaujinimo galių.

O Isfahanas iš tikro labai gražus. Milžiniška Imamo aikštė su mečetėmis, rūmais ir fontanais įtraukta į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą. Vaikstant po šį miestą galima susidaryti neteisingą Irano vaizdą – erdvi, parkai, gėlės, arkiniai tiltai, nėra minių, laikomasi eismo taisyklių. Tarnautojai mums labai gražiai šypso, siūlo pagalbą. Jie sako: čia visi labai svetingi, tik nemoka jūsų kalbos, užsieniečiai apie mus neteisingai galvoja. Vienas žmogus suranda mums taksi ir už jį sumoka. Kažkodėl jie jaučiasi tarsi nevisaverčiai, teisinasi prieš pasaulį, klausia, ar Iranas mums gražus, kodėl nusprendėme čia atvykti. Važiuojame prie judančių minaretų. Įdomu, kaip mes atrodome Irano gyventojams? Prie mūsų atveda nufotografuoti vaikus: prie manęs – mergaites, prie vyrų – berniukus. Šeimos prašo, kad sutiktume kartu nufotografuoti. Ant mūsų greitai reikės pakabinti lenteles: „Neerzinti, nešerti.“ Matyt, blogiausia, ką galime padaryti – išvažiuoti ir niekada neatvažiuoti. O jiems išvykti užsienin tikrai nėra lengva. Mus apstoja būrelis mokinių, fotografuoja, vaišina ledais, pristato savo draugus: „Čia Mehdi, labai geras žmogus.“ Jiems labai svarbu pasirodyti geriems, o ne respektabiliems kaip mums. Jaunoji karta jau truputį moka angliškai. Mokytojo labai šiltas žvilgsnis, jis apsikabinęs savo mokinius. Gal jie ne tokie materialistai? Šiluma net liejasi. Pas mus nebūtų įmanoma gyventi esant tokios būsenos, reikėtų sulėtinti tempą. Vaikai su mumis susipažįsta drašiai, kviečia į svečius. Jie čia irgi civilizuoti, išsilavę gatvės, į farsi kalbą išsivertę milžiniškas bibliotekas, turi ir psichologų, nors duoną kepa rankomis. Mes trumpam galime pasijusti žvaigždėmis, esame Europos Sąjungoje, o juk neturime tokio turtingo istorinio palikimo. Prisiliečiant prie kitos kultūros atsiranda ypatingas laisvės pojūtis. Diena Isfahane eina į pabaigą, tebelydi vaikų šypsenos ir aš pati šypsau. Dabar jau lengvai bendrauju su visu pasauliu, ir tai yra nuostabus jausmas.

Rytas po lietuvių paskutinių nakvynės namų pusryčių. Prisipirčiau lauktuvių, ypač džiaugiuosi mėlyna miniatiūriškai išpiešta lėkšte, tas daiktas labiausiai primena mečetes, beveik šventas. Autobusų stotyje mus stebi imamų veidai, nepažįstama moteris nori pavaišinti savo arbata, autobuse rodo filmą, kuriame vaidina vis tie patys aktoriai. Už lango dykumos, kalnai. Bendrakeleiviai panirę į save, bet išlaikyti svarbiausia taisyklė – savęs neprimetimas. Važiuojant išsiimu ausinuką, muzika mano būčiai suteiks koordinatę. Nuo Irano minių, vaikiškų žmonių triukšmo vis labiau norisi į Europą. Kokia jauki, rami šalis Lietuva. Norisi pabėgti iš namų ir norisi į juos grįžti. Atstumas gydo, viskas ima matytis iš didesnės perspektyvos. O gal gydo išbandymai? Bendrakeleiviai sako, kad toks keliavimo būdas sunkesnis nei į kalnus. „Svarbiausia atmesti tai, kuo esi, ir tapti grynuoju požiūrio tašku, o tada jau galima persėkti per bet kokią bedugnę. Kai šoki per bedugnę, realybė akimirka subyra į dalis ir nustoja egzistuoti, ir tada pasaulis vėl susirenka iš naujo ir mes priimame naują formą.“ Oro uoste girdisi didingas, į raudą panašus kvietimas melstis.

GENOVAITĖ BONČKUTĖ

Autorės nuotraukos

Nesibaigiantis Afganistano karas

Mindaugas Milinis. *Afganistano kariai.*
Atsiminimai po trisdešimties metų:
1979–1989. V.: Knygius, 2010. 360 p.

Nuo pirmojo Afganistano karo pradžios praėjo daugiau nei trisdešimt metų, o mes ten tebekariaujame. Kariaujame svetimą, beprasmi, tačiau žiaurų ir nužmoginantį karą, karą už sistemą, kuri, norėdama išvengti savo pačios krizės, nuslopinti visuomenėje susikaupusius prieštaravimus, paverčia mus patrankų mėsa ir uždengia mūsų cinkuotus karstus valstybinėmis ar tautinėmis vėliavomis. Štai ko jiems iš mūsų reikia: geras patriotas – miręs patriotas.

Tokios mintys kyla ne tik perskaičius Mindaugo Milinio sudarytą ir naujos leidyklos „Knygius“ išleistą knygą „Afganistano kariai“, bet ir stebint šiandieninę situaciją pasaulyje, kai vieši įnirusių Afganistano karo veteranų ir priešininkų protestai negali sulaukyti liguisto JAV ir NATO vadų entuziazmo kariauti ir „laimėti“ karą, kuriame laimėtojų nėra ir nebus.

Knyga, kurioje surinkti per dvidešimt daugiausia iš Lietuvos pajūrio kilusių žmonių atsiminimai, savotiškai pratęsia turbūt žymiausio lietuvių Afganistano karo veterano Zigmundo Stankaus knygą „Kaip tampama albinosais“. „Afganistano kariuose“ apie ano karo žiaurumą ir beprasmybę chorą prabyla veteranai, invalidai, žuvusių kareivių motinos, netgi kareivių šaukiamą ir cinkuotų karstų parvežimą organizavusio komisariato komisaras. Ką tik mokyklą baigusius jaunuolius karas labai sužalojo, tik ne visus fiziškai. Daug sunkesnės vidinės traumos – beprotiška įtampa, baimė, siurrealistiniai sumaitotų kūnų vaizdai, peraugantys į dešimtmečius trunkančius naktinius košmarus. Įtampa tokia kare, koks vyko ir vyksta Afganistane, kyla ne tik dėl priešų, bet ir dėl žmoniškumą praradusių vadų baimės, baimės „diedų“ ar bendražygių, kuriems nuo aplink tvyrančios mirties pasimaišo protas.

Buvęs žvalgas Jonas Zikas aprašo, į ką pavirsta tokia įtampa: „Tada užėjo kažkoks įniršis, perjungiau automatą, kad šaudytų pavieniais šūviais, ir šūvį po šūvio leidžiu į gulinčio lavono galvą. Suvariau visą apkabą, kol viena galvos pusė į šaltieną pavirto. Visi stovi, taip pat ir kuopos vadas, žiūri, juokiasi.“ (p. 68) Tokios kraują stingdančios autentikos kupini ištisi skyriai. „Manau, kad baimės jausmą turi kiekvienas normalus žmogus. Žmogus, kuris baimės nejaučia, yra kvailas, jam būtina eiti pas psichiatrą.“ (p. 170) Kitoje vietoje skaitome: „...baimė yra natūrali. Juk visiškai nebijo tik nenormalūs, pašlijusios psichikos žmonės.“ (p. 197) Bandytas pasiteisinti? Kolektyvinis atsisakymas pažvelgti į save pačius? Juk ne bebaimiams žmonėms, o šiems dvasiškai sužalotiems jaunuoliams reikėjo psichologų pagalbą (kažin ar į juos buvo kreipiamasi). Baimė – svarbiausias dalykas, kurio toje „vyriškumo mokykloje“ buvo išmokyti jaunuoliai. Paskui, grįžę iš mirties į gyvenimą, jie bijojo, kad nepritaps, kai kurie netgi norėdavo grįžti atgal į karą ar tarnauti milicijoje (p. 193). Taip tampa soldafonais.

„Afganistano kariai“ – žiauri knyga. Tikėjau, kareiviams atsiminimuose rasti daug puslapių, kur būtų liejama neapykanta karui, bet juose greičiau atsispindi susitaikymas, fatalizmas. Įtraukti į generolų sumanytą beprotybę, savo galvas jie saugojo su žeme sulygindami ištisus kišlakus, grobstydami civilių turtą. Tokiame kare žmoniškumas išnyksta. Daug labiau buvo rūpinamasi ne žmonėmis, o daiktais: karo trofėjais tapdavo „importinės“ prekės – magnetofonai ar džinsai, kuriuos buvo galima mainyti į degtinę. Be to, galiojo čekių sistema – iš beprasmiško karo grįžęs namo, savo kūno ir sielos skausmus galėjai kompensuoti įsigytais daiktais. Puiki kapitalizmo įžanga! Nenuostabu, kad kai kurie Afganistano karo veteranai nepriklausomoje Lietuvoje tapo nusikalstamo pasaulio veikėjais.

Praėjo trisdešimt metų, karas Afganistane vyksta, jis kol kas vangus, bet galbūt greitai pagaliau NATO koncepciją bus suaktyvintas. Lenkija tam jau ruošiasi ir planuoja atnaujinti karių kontingentą Afganistane – padidinti iki 2600 karių ir 400 vadinamųjų strateginio rezervo karių. Kaip ir tada, apie šį karą oficialioji propaganda kalba puse lūpų. Bet ir dabar kai ką sužinome.

2008 m. gegužės 22 d. Goro provincijos sostinėje Čagčarane kilo riaušės. Iš pradžių minėta, jog neramumai kilo dėl to, kad vienas JAV karys per šaudymo pratybas Irake vietoj taikinio pasirinko Koraną, tačiau vėliau ėmė aiškėti, jog šios neturtingos provincijos gyventojai sukilo dėl to, kad neturėjo ko valgyti. Per bruzdėjimus žuvo Lietuvos karys A. Jarmalavičius, akmenimis lengvai sužeisti dar du Lietuvos kariai. Galbūt karo šalininkai puls aiškinti, kad vienas karys, palyginti su 96 žuvusiais aname kare, – niekai?

Dar vienas faktas – šiemet karo biurokratai gyrėsi, kad lietuvių daliniai numalšino sukilusių kalinių riaušes Čagčarano kalėjime. Taigi, galime girtis, kad esame patrankų mėsa, malšinanti beginklių kalinių maištą prieš svetimų pajėgų savivalę. Be to, mes juk dalyvaujame taikos palaikymo misijoje, kovojame už Vakarų civilizacijos vertybes, už demokratiją. Mat, NATO ir autoritetingų globalinio kapitalizmo šalininkų manymu, karas – tai taika. Kad palaikytume taiką, reikia ginkluotis, žudyti žmones, kurie niekada nekėlė grėsmės nei tau, nei tavo šaliai, nei galingiems aljansams, suinteresuotiems ne taika ir stabilumu, bet išteklių plėšimu, priešų bauginimu ir galios konsolidavimu. Tokia taktika – „priešų bauginimu“ – paremta ir naujoji NATO strategija, prie kurios labai noriai prisideda Rytų Europos šalys, leisdamos čia kurti gynybinius skydus. Taip mūsų vadovai kelia grėsmę savoms visuomenėms, o ne garantuoja saugumą, kuris išlieka tik deklaracijose.

Abu Afganistano kariai kilo dėl panašių priežasčių. Paranoja dėl ginklavimosi varžybų ar krokodilo ašaros dėl karo su terorizmu – tai tik paviršius, po kuriuo slypi patologinė valdžios neapykanta visuomenei, poreikis slopinti jos poreikius, būtinybė sukelti joje įtampą ir baimę, kaltės pojūtį. Nepasitenkinimą stagnuojančia sovietine tikrove Kremlius malšino nukreipdamas jį į pirmąjį karą, o visame pasaulyje kilusį pilietinį judėjimą prieš kapitalizmą (prisiminkime kad ir Sietlo įvykius 1999-aisiais) buvo bandoma užgniaužti valdžios kurstoma patriotine isterija, kuri baigėsi Bagdado bombardavimu ir kariuomenės įvedimu į Afganistaną.

Taigi, Afganistano karas tęsiasi, jis gali būti taip periodizuojamas: pirmajame lietuvių kovėsi už sovietus, antrajame – už Vakarų kapitalistus. Knygą „Afganistano kariai“ reikėtų papildyti su NATO kariavusių jaunuolių ir žuvusio seržanto motinos atsiminimais. Labai gaila, bet atrodo, kad karą Afganistane galima laimėti tik nukreipus automatą ne į virpančius iš baimės vietinius, bet į sočius karo vadus ir visą sistemą, jei ji grindžiama baime ir įtampa, jei ji naikina ir luošina žmonių gyvenimus.

KASPARAS POCIUS

Elgetos ir chuliganai

Tik grįžus iš pabėgėlių, elgetos dar nėjo. Vargšiukai kuitėsi savo gūžtose, perrinkinėjo išsaugotas lupatas. Turėjo supratimą, kad po karo retas gali atkišti sotesnį kąsnį.

1944 m. pabaigoje pasirodė Antosėlė nudžiūvusia rankele. Ji nuo naginėlių pirštine nusivalė sniegą, ilgai trepsėjo priemenėje ir, sąžiningai apsišvarinusi, pabeldė į storąsias duris.

Mūsų namuose iš lauko buvo net trejos durys. Pirmosios – rudai dažytos, su kvadratine spyna, kuri atšokdavo pasukiojus smetonišką raktą su penkiom barzdelėm. Šis buvo vienintelis, jį saugojom kaip savo akį, gink Dieve kur nukišti!

Į siaurą koridorių vedė dvigubų lentų durys. Jos patikimai saugojo virtuvę nuo žiemos šalčių. Tiesa, kai lauke spausdavo –25 °C, storųjų durų vyriai, rankena nubėgdavo šerkšnu.

Amžinai cypčiojančios paskutinės durys į virtuvę buvo plačiausios namuose.

– Joni, vėl durys kaip raišas šuva cypia, – primindavo mamunėlė.

Jei kalbėdavo literatūrine kalba, vadinas, ponija drūčiai įpykusi. Papunėlis muistydavosi, tarsi pats negirdėtų. Bet tam ir moteriškė – nepraleis progos nepabambėjusi.

Tėvelis iš daržinės atsinešdavo skardinę šmėrės, paliktos vokiečių. Šiuo juodu tepalu štabo gydytojo (štabsarto) vairuotojas Hansas kažką tepdavo, atvožęs opelio variklio dangtį.

Antosėlė, neišgirdusi kvietimo, palūkuria ir atsistūmė storąsias duris. Spausdama trečiųjų klembari antra apmuturiuota rankele, stukseno bum, bum, bum.

– Tegul bus pagarbintas, – kiuktelėjusi per slenkstį, dievobaimingai prabilo.

– Per amžių amžius, – maloniai atsakė mama. – Sveika, Antosėle, karus iškentus, nepasiligojus, vėl mus aplankius, – tęsė.

– Pons Dėivs dar unt kojų laika, sveikatėlės ne prūdus beturiu, ale vis per svieta kap ontėns per Ventą iriūs.

Mamunėlė šypsodamasi priminė, kad į storąsias duris belsk nebeldęs – nieko nesigirdi.

– Pamėšau, ponte! Jau ir smegenėlės it šonšūdis susitraukė.

Antosėlė, statydama į kampa lazda, žemu balsu pradėdavo „Sveika, Marija“, dievobaimingai atsidūsėjusi tęsdavo „Tėve mūsų“, o pabaigusi „Amžiną atilsi“ kelis kartus sumėsdavo.

– Palūkėk, Antosėle, tujaus išplausiu lėkštę, bulbynėlės su kresnom ipėlsiu, – sakydavo šeimininkė, bildėdama po emaliuotą dubenį.

– Ponte, nevar, mon ir iš molio bliūdele bus gera, svarbu karštėmu atsigauti, sene poniškos sriubelės bekaštavoju.

– Jeigu vaišinu, ta ir lėkštė tor būt kap žmogou.

Kol mamunėlė balto molio indan kliunkindavo sriubą, Antosėlė krūtininiu altu užtraukdavo:

*Pone Karaliau, Dieve Abraomo,
Dovanok mums griekų atleidimą
Ir Dvasios šventos apšvietimą,
Ir vaisių žemei,
Idant pažintų žmonės sava
Brongiausia sūnų tava.*

Antosėlė buvo mėgstamiausia pavargėlė. Jos rūbeliai kruopščiai sulopyti, nažutkėlė suraukta per liemens užuominą, sijonas kvalduotas, žemaitiškų dryžių audimo. Ji sėsdavosi tik paprašyta, nelaidydavo apie pereitą svieta liežuviu, o matydama geranorišką dėmesį negailėdavo giesmių ir maldų. Lankydavosi vieną kartą per mėnesį, ant nesveikos rankos peties užsimetusi lininį maišelį, kuriame jau pūpsodavo mėsos gabalėlis, keli svogūnai ar koks kiaušinis. Jos amžiaus niekas negalėjo atrokuoti, tik nuo senatvės akelės jau traukėsi dulksva, o plaukeliai nebeišlisdavo iš po languotos, ant pakaušio surištos skarelės.

Kartais Antosėlė imdavosi adyti kojines. Prisijususi lininę prijuostę, ant stalo išrikiuodavo vilnių siūlų kamuoliukus, pasidėdavo antpirštį, kelias adatas. Nudžiūvusios rankelės sutrauktai pirštai kišdavo kojinių samtį ar elektros lempuotę, sveiką išstempdavo kojinių kulną ir neūmūdama it pagal liniuotę išvedžiodavo horizontaliai siūlus. Paskui vertikalčiai pindavo storuosius. Kruopščiai, lyg gobeleną austų. Užbaigusi lopyti, patvindavo delnu, kad dailiau būtų. Pavargusi nudžiūvusia rankelė dėdavo ant stalo ir

šnabždėdavo maldą.

– Dėkou, Antosėle! Matau, kad darbą myli, širdis sąla beveizont, – pamalonindavo žodžiu ir pinigėliu šeimininkė.

– Negi rauksi kaip ežerą. Kap sakė Simons Daukonts – dėrbk sąžininga, a veizėk gala, – užbaigdavo toji.

Išėjus elgetai, mamunėlė pridurdavo:

– Paprasta moteriškėlė, o mūsų šviesuolį žino. O kap dėrb, ne kėkveins sveiks įtropys. Mokykis iš anos!

Ateidavo Ignacėlis. Aukštas, žilų plaukų, reto mėlynumo akių. Jis visada būdavo pasitempęs, mandagus, mažakalbis.

Pasilabinęs nusiimdavo kepurę ir kabindavo ant vagio prie durų.

– Ignacėli, ko nepagarbini Jėzaus Kristaus? – nepatenkinta mesteldavo mamunėlė.

– Mūsuose taip nepriimta, – dar kartą kalto balsu ištarėdavo. – Laba diena.

– Tai jau sėsk, sėsk, – atlyždavo šeimininkė ir parodydavo į suolą.

Ignacėlis kresteldavo tik ant taburetės. Niekad neišsižergęs, suglaudęs kelius, ant kurių pasidėdavo rankas. Valgydavo neskubėdamas, paveldamas bedantėje burnoje kąsnį, o pasisotinęs atsargiai pastumdavo lėkštę stalo vidurinė. Nusišluostęs lūpas languota nosine, pagarbiamai nusilenkęs tardavo: „Didelis ačiū.“

Ignacėlis retai poteriaudavo, o giedoti tikriausiai nemo-kėjo nei prašomas to nedarydavo. Bendraudamas visą laiką krizendavo ir negalėjau suprasti – pritaria ar bodisi. Atsi-sveikinant gaudavo kelis rublius ir paslėpdavo nuširusioje piniginėje. Maisto produktų jam nesūlydavome, nes nei maišiuko, nei rankinės nesinešiodavo. Išeidamas apžiūrėdavo savo paltuką, o radęs pūkelį nunešdavo į besikūrenančią krosnį. Jo buvimas paskleisdavo nesuvokiamus inteligencijos kerus.

Po kelerių metų mamunėlė prisitarė:

– Mirė Ignacėlis. Jis buvo Lietuvos karininkas. Per karą ruošėsi trauktis su vokiečiais, bet jį išdavė jo sužadėtinė. Ištekėjo už kito. Jautruolis išprotėjo.

Daugiau smulkmenų nepasakojo, gal ir pati nežinojo. Jutau, kad mamunėlė gailėjo Ignacėlio, niekad neprimindavo elgetos dalios.

Ateidavo ir Dobilėlis. Jo niekas kitaip ir nevadindavo, gal ir vardo nežinojo. Tas buvo triukšmingas pusamžis senbernis, žiemą vasarą išsipykęs į klumpes, puspaltį ar kailinius persijuosęs pakuliniu pančiu, kepurės snapelį nusmaukęs ant šono. Tai buvo Dobilėlio pasipuikavimas, nes anas nevangdavo rėžti sparną apie mergeles. Labiausiai mėgdavo gegužines Juodeikio pušynėlyje (3 km nuo miestelio).

– O, Dobilėlis! – subruzdavo bernai. – Padainiok! Gausi ir šnapšės.

Vakaruškose išmetusieji buvo retenybė, bernai tik specialiai atsinešdavo pusbutelį, kad užvestų Dobilėlį. Atėjusysis paspragsėdavo į kaklą ir išmetęs porą stikliukėlių užtraukdavo firmine:

*Grėb lonko šėiną ir dobilėlį,
Sakyk, panele, ar tur vainikėlį?*

Apsižvalgęs, ar suspindo bernų akys, pridėdavo:

*Šok, šok, Vėronele, pakol vainikūta,
Kai prarasi vainikėlį, būsi kap pardūta.*

Dobilėlio ne žemaičio būta, nes padainuodavo negirdėta tarme. Žvangdami bernai dar kliusterdavo samanės, o dainininkas įsinašindavo:

*Tek saulelė per girelę, per didįjį lykną,
Ir išpindo spindulėlis į Dobilą kiaušius.*

Visi kvatodavosi, o Dobilėlis patraukdavo prie būrelin susispietusią gražuolių. It gaidys brūžuodamas žolę, prisitaikydavo prie storablauzdės, vos sijonan išspraudusios perstuvą. Nesimandražydamas griebdavo už šlaunies ir gerkliniu balsu varydavo:

*Oi, mergike, daili daili,
Žydui doudi, o man gaili.
Žydui doudi skarmaluos,
O man gaili pataluos.*

Užkibintoji atbula ranka voždavo marmūzėn, o Dobilėlis, nykščiu išpūtęs liulį, eidavo kibinti kitos:

*Oi, mergikės dailios būta,
Ar nenori mona drūta?*

Bernai žvangdavo, mergos spygudavo, visiems būdavo juoko iš skystapročio senbernio. Tėvukas, sužinojęs apie Dobilėlio blevyžgas, nebeleido manęs nutrūkti į Juodeikio pušynėlį.

Netrukus išgirdome, kad Dobilėlį priplumpino kažkoks Ancis. Po trijų mėnesių neišsilaižęs jis iškeliavo pas Abraomą.

Daržais ateidavo trys saulės broliai Liegaudai. Jie kaip ir Dobilėlis nesimeldavo. Vis skubėdavo. Įšliukinę virtuvėn, glamžydavo kepures ir nei bū, nei me.

– Tai kur „tegul bus pagarbintas“? – pasigesdavo mamunėlė. – Vyra kap šėpa, o darbelio nesimat, poterių nesukalbat.

Liegaudai, tai išgirde, atbuli maudavo pro duris, įnirtin-gai skalijant Sargiui. Po kelių apsilankymų, nieko nesužeb-ravoje, broliai daugiau nesirodė.

Jonauskiai atklišendavo dviese. Senukas dikčiai nepri-matė, jį už parankės vesdavo antra pusė. Tai buvo pora ne-didukų ubagėlių, avinčių naginikėmis, išspraudusių į mili-nės sermėgas, o vyras dar tempdavo maišelyje armoniką. Žmonelė, regis, Nastė, žiemą vasarą galvą apsimuturiavusi skara, nes gumbas galvoje nedavė ramybės.

Jonauskiui pasirodžius, mamunėlė vis prašydavo pagie-doti plėšiant armoniką.

*Karaliau dongou, Motina Švenčiausia,
Ji už aniolus panystėj čysčiausia.
Imk garbę, šlovę
Nog žmonių viernujų,
Tau padounujų.*

Mamunėlė mane ragindavo užrašyti tas giesmes, nes anų senų būta, tokias ir jos vaikystėje giedodavo elgetos.

Pasitarus tarpusavyje, senukas išriesdavo dumples, per-bėgdavo armonikos sagutėm ir abu toliau giedodavo:

*Tavo švents kraujas apmazgos bjaurybes,
Jei pasirodys velniškos gudrybės.
Nors nusidėjau, bet viltį turėjau,
Jog pri dangaus priėjau.*

– Amen, – kietai baigdavo senoliai ir mamunėlė žinojo, kad laikas į maišelį dėti gabalą sūrio, keletą kiaušinių, įtutu-liuotų į laikraštį. Retkarčiais ir pinigėlių į raukšlėtą delną įsprausdavo.

Jonauskiai nebeilgai ėjo šunes lodydami. Sakė, pačią me-ta gumbas prie žemės, o aklas negi gvairinėsi po miestelį. Mirus Nastelei, senolis ateidavo prie bažnyčios mūrinės tvo-ros ir saulėkaitoje įsitaisydavo ant suolelio. Jis sielvingai traukdavo vis naujas giesmes, artimas žemaičio širdžiai:

*Nečystos mįslės, pikti pagedimai,
Kerštai, apkalbos, bjaurūs išjuokimai,
Tūkstantis ronų naujomis mūkomis
Užmuš Jėzusą.*

Nors sakėsi giedantis už amžinatilį Nastele, už mus, nuodėminguosius, daug kas spėjo, kad labiausiai už miško brolius, kuriuos čia numesdavo sribai tais kraupiais laikais.

Jonauskį dar elgetų eilėje pamatydavau prie senųjų ka-pinių. Nelaimėlių būrelyje baltuodavo jo galvelė, širdį už-gaudavo virkdama armonika. Per Vėlines ar Visus šventuo-sius elgetos atsinešdavo dar vieną suolą, ant jo spausdavosi kitų parapijų atvykėliai. Tarp bėdžių sklisdavo kalbos, kad Vieksnių žmonės turtingi, todėl ir elgetos gerklę laidydavo it gaidžiai prieš saulėtekį.

Dar prisimenu vieną varguolę – „paną Malgožatą s Vilnie“.

Ji pasirodė vasaros pabaigoje ir esantys virtuvėje supra-tome – ne eilinė asaba apsilankė. Rankoje – lakuotas ridi-kiulis, pečius dengė gėlėta skara. O bateliai! Tik pamanykit – aukštakulniai su blizgančiom sagtim šonuose.

Atėjusioji pasisveikino lenkiškai. Mamytė, kiek patylė-jusi, atsakė lietuviškai. Lenkė kažką aiškino, minėjo savo vardą, bet mes nesupratom. Šiek tiek suvokusi, apie ką kal-ba, mamunėlė mestelėjo:

– Tai ko čia atsibeldėt nemokėdama mūsųškai? Gal gi-minių čia turit?

Atvykėlė papurtė galvą ir vis tvirtino esanti vilnietė, nu-kentėjusi nuo karo ir lietuvių. Pastarieji privalo jai padėti.

– Dvadesci pienci! Mažiau neimu.

Mamunėlė išraudo:

– Užgavėnių Morė! Ubagė, o dar nurodinėja, ką turiu savo namuose daryt.

Šios irgi nepėsčios būta.

– Aš ne ubagė! Vilnietė panelė, – mojavo rankinuku. ➔

➔ Nepamalonintai Malgožatai teko spūdinti kaip atėjus.

Dar ilgai minėjom šią persona, neatsidvyjom vardo keistumu, plikbajorės fanaberijom.

„Chuliganas“ buvo sprangus žodis. Taip pavadintasis turėjo drūčiai užduoti širdį. Pasitaikyk tu man, pirmasis to užsitarnavęs buvo mūsųose prisiglaudęs našlaitis Antanukas Čepauskis.

Su Untonėliu ėjau į penktą klasę. Jis buvo vyriausias iš vaikų, bene į keturioliktus išokęs, visa galva aukštesnis, ne vieną kumščiu paauklėdavęs.

– Nerašykim aritmetikos rašomojo! – pasiūlė ryte susirinkusiems vaikams.

– Nerašykim, nerašykim! – suklegom.

– O kaip nerašysi? – suabejojo pirmūnas Kęstutis Pranaiuskis.

– Ogi neįsileisim mokytojo į klasę, – išdėstė genialųjį planą. – Laikysim duris, o jis pro langą nelips.

Sargui paskambinus varpeliu į pamokas, narsieji vyručiai išitvėrė durų rankenas. Svarbiausias buvo Untonėlis, šalia stovėjo Aleksejus Strigūnas. Oho, kaip atrodė didvyriai – išpūtę krūtines, įsispyrę į slenkstį. Jėga!

Sekundės bėgo, o nutilusiam koridoriuje nesigirdėjo atskubančio matematiko žingsnių. Pagaliau!

Barkštelėjo rankena, durys trukt trukt, tačiau neatsivėrė. Duris laikantys vyručiai, išraudę it burokai, nesidavė įveikiami. Vėl trukt trukt, bet viskas kaip buvę. Tik iš trečio ar ketvirtos karto įvyko, ko nesitikėjom – durys atsivėrė, jas laikantys didvyriai suvirto ant grindų, o angoje išdygo ištūžęs mokytojas.

Pirmasis pašoko Untonėlis. Šio žandikaulis barkštelėjo, kai mokytojas šveitė į lempą. Vyručiai nulėkė per klasę net iki palangės. Atlikdamas *saltomortale*, ta pačia trajektorija nuskriejo Aleksejus. Trečiąjį, besprunkantį į suolą, pasivijo mokytojas ir delnu ziebė į ausį, net klasė suskambėjo.

Netradiciškai pasveikinti vyručiai buvo sustatyti į kampa.

– Ar žinot, už ką gavot? – geležiniu balsu pasiteiravo egzекutorius.

– Je! – markstydamiesi vienu balsu išpoškino nokautuotieji.

– Dabar marš iš klasės ir mokykloje be tėvų nesirodyt!

Rašomąjį parašėme. Jokių niurzgėjimų dėl vaiko teisių pažeidimo neprisireikė. Valstybė dar nebuvo suminkštėjusi dėl akiplėšų popinimo.

Kadangi Untonėlis augo pas mus, matematikas kolegai papasakojo apie nesubrendėlių akibrokštą.

Vakare visiems susėdus prie stalo papunėlis išdrožė:

– Unton, tu esi chuliganas. Išaugsi baisiu žmogumi, jei nesuvoksi, kaip žema taip elgtis.

Mamunėlė neiškentė nepridėjusi:

– Chuliganui prie vakarienės ne vieta! Marš gultis ir nesirodyk tarp mūsų.

Išėjus „niekdariui“, kambaryje stoji slogi tyla.

– Ar tu neprisidėjai prie šios šunybės? – tėvai įbedė akis į mane.

– Ne... – lemenau, nors, kaip ir pusė klasės, tryniausi prie durų.

Bailiuko savigny kainavo pusę nakties nemigos. Snaudamas išgirdau, kaip mamunėlė varsto duris, pašnibždom ramina „chuliganą“.

Po mūsų stogu globotinis dar gyveno apie metus. Išvažiavo atsiradus tolimiems giminaičiams, niekam nebaksnojant sunkiu žodžiu „chuliganas“.

Kitas, didesnio masto, chuliganas – Visminėlis. Jo vardo nežinau, nes valdžios veikėjai, kaip ir elgetos ar kunigaikščiai, prisistatydavo pavardėm.

Visminėlis, metęs mokyklą, nuvažiavo į Mažeikius. Saugume gavo naganą, įstojo į komjaunimą. Matyt, paskyrė vyresniuojū, nes nereikėjo tampyt šautuvo, o galėjo puiquotis ant pilvo brezentinėse makštyse pūpsančiu naganu.

Anas su sribais važiuodavo per kaimus, gąsdindamas žmonelius pyliavų išieškojimu, žemės nusavinimu ar kitais naujosios valdžios skauduliais.

Sykį, važiuojant dvikinkiais ratais, nei iš šio, nei iš to emė pyškinti į stovintį prie kelio kryžių. Vaikėzas netilpo savo kailyje, kai pataikė į Dievo mūką ir kulka nuskėlė krukifikso rankelę.

– Pataikiau, pataikiau! – bliūvavo. – Matot, ir Dievulis manęs nebaudžia, bejėgis.

Tarp penkių sribų atsirado keli nenužmogėję. Pasipiktinę pranešė kam reikia. Gandas apie nedorystę pasklido miestelyje.

– Chuliganas, bedievis, banditas, – linksniavo viekšniškiai.

Apskrities valdžia reagavo: atėmė ginklą, išgrūdė iš sribų, įrašė nuobaudą į komjaunimo dokumentus. Vėliau kažkas matė Vilniuje besitrinantį komjaunimo CK. Matyt, atsižvelgta į turtingą praeitį.

Mūsų kaimynystėje, Aušros gatvėje, gyveno Venckai. Jie priglobė be tėvų likusius Jablonskiukus – Igną ir, regis, Praną. Tai buvo išstypę paaugliai, ant akių užsimaukšlinę kepures – kapitankes, suplėšytai švarkais ir šalia kojos einančiais batais.

Eidami po mūsų vyšniais sakydavo:

– Kokias ougas, kokias ougas! Patikrinsem, ar saldžias.

Man piktinantis – reikia atsiklausti! – atsikirsdavo:

– Kor čia vėsus spėsi apeiti. Pakaštavosem, ir jums liks.

Iš po nakties radom nulaužytas šakas, išteležiotas ant žemės uogas.

Kai pasiskundėme, globėja Venskienė išpūtusi akis dievagojosi:

– Mums vaikioka saka nieko neėmę. Anėi geri, nesi-skundžiu.

Jablonskiukai gvelbdavo kaimynų vištas, kramalydavo sandėliukus.

– Vagys, chuliganai! – rypaudavo kaimynai, bet tokiems nebuvo kas kelią pastojas.

Kibęs į Jablonskiukus – pūsi kruviną burbulą.

Paragavę vagysčių nebaudžiamumo skonio, Jablonskiukai to neatsisakė ir išsikėlė į sostinę. Ten jiems prikirpo sparnus. Sėdėjo belangėje. Ignas atsidūrė Sibire. Atsėdėjęs įstojo į milicininkus, vėl vogė, vėl sėdėjo.

– Tap ir rek chuliganams, – reziuavo mamunėlė. – Ką jaunas įprasi, tą ir senas teberasi.

Apie Mortašuką panaši kalba. Jis buvo Pavenčio gatvelių – Akmenės, Papilės, Pirties – škaradnikas. Labai vikrus, tvirtai suręstas, iki sniego vaikščiodavęs basas.

Jo mamai Mortai mokytojaudama mamunėlė rodydavo daug kantrybės ir atlaidumo. Debiliukė Morta buvo ypač aktyvi, tirtėdavo kuo greičiau atsakyti į užduotį. Paklausta, kiek bus sudėjęs 17 ir 19, išpoškindavo vaikų padiktuotą atsakymą – 55. Klasė springdavo iš juoko. Mokytojai – nei šis, nei tas, visi žinojo – Mortelei kvankt, o supykusi mokinukė į ašaras, lyg kas čiaupą būtų atsukęs.

Pirmoji atėjusi į klasę, klausdavo mokytojos:

– Ar šloudama grindis nerada špunteli nuo burokų rasala?

– Mortele, tai ne burokų rasalas, o rašalas, – taisydavo mokytoja. – Rašalas, – pakartodavo.

Už kelių dienų ši vėl bėdodavo – „vaikioka pavogė putramento pūslėlę“ (taip vadino rašalo buteliuką).

Įveikusi kelias klases, Morta atsiveikino su pradine ir jau paauglė išėjo bandos ganyt. Susičiulbėjo su ūkininko bernu, o tas užtaisė vaiką.

Sūniu ūgtelėjus, grįžo į Vieکشnius. Šiaip ne taip įtaisė į pirmą klasę (mokykla kratėsi psichinių problemų turinčio berniuko). Mortės vaks – kitaip jo nevadindavo – nenusėdėdavo klasėje, per pertraukas lėkdavo ratais aplenkdamas visus ir pripuolęs prie mokytojo laukdavo pagyrų.

Netrukus metė mokyklą ir siaubdavo sodus, švarindavo sandėliukus. Paventės kvartalas nežinojo, kaip kovoti su neklaužada. Kantrybės taurę perpildė trijų vartiklių vagystė. Zigmukas augino keliolikos rūšių balandžius, o pavogtieji buvo vieninteliai Mažeikių apskrityje.

– Meskim į Ventą, lai paburbuliuoja! – triukšmavo Zigmuko šalininkai.

– Mesti tai mesti, o kaip aną pagausim, – svarstė kiti.

– O ar garantuojat, kad išplauks, – būgštavo tretieji.

Nutarta chuliganėlio patykoti prie vandens malūno, kur Mortašukas ateidavo žvejoti.

Bernaitis turėjo išžvalgytą kelią prie Ventos – pro grūdus atvežusių ūkininkų ratus. Jis pralįsdavo pro vežimų apačią, mediniu tilteliu nuskuosdavo pro mūrinę sieną ir šokdavo ant Ventos kranto. Ištikus pavojui, Mortašukas turėjo atsarginį variantą. Nušokęs nuo malūno rato stoginės, Ventos pylimu spausdavo į kitą upės krantą. Sakiau, jis buvo labai greitas, tokio pigiai nepaimsi.

Taigi, trys šamokslininkai artinosi nuo tiltelio, kur klio-kė malūno ratą sukantis vandens srautas. Dar trys vyručiai slinko grįstu malūno kiemu.

Mortašukas, nieko neįtardamas, paspjaudamas sliaką, žvejojo nuo pylimo. Kai pamatė grėsmingai besiartinančius, movė link atsarginio tako. It kiaunė nėrė po vežimu, repečkom užsikabarojo ant tiltelio, bet... čia stovėjo pasiruošę suleist nagus keli vyrukai.

Klykiantį, besispardantį niekdarij nusitempė prie Ventos. Šaukdami: „Bus tau vogti, bus tau sodus draskyti, chuligane!“, vaikai išsiūbavę auką tēškė į Ventą.

Čia buvo giliausia vieta. Vanduo uruliais griuvo į rato stoginę, gerai, kad patalpą nuo upės skyrė storos grotos. Mortašukas, nuskriejęs kelis metrus, stačia galva niurktelėjo vandenin. Egzekucijos dalyviai purtelėjo it žvirbliai. Mortašukas, nors ir gavęs gurkšnį, šuniuku išsikapstė ant pylimo.

Paskui bernaitis, nors ir skaudančia širdim, aplenkdamas sandėliukus, nedraskydavo sodų.

Dar vienas nedorėlis – Imelis, tas, kuris gyveno prie žydkaipių.

Liesas žmogelis su kartoniniu lagaminu važiuodavo į Šiaulius ar Rygą. Prisitundavo santechnikos gelžgalių, pagaidaujamų elektros ūkio detalių ir pardavinėdavo turguje. Kai valdžia paskelbė kovą su spekuliacija, prekes siūlydavo kaimynams ar platindavo šmirinėdamas tarp maldininkų at-laiduose.

O nešlovingą vardą pelnė pagarsėjęs šunybėmis prieš geležinkelio kontrolierius. Pradžioj vaidindavo žmonos paliktą kelevį.

– Aš tik prisnūdau, o pati išėjo su bilietais pas drauges į kitą vagoną, – gindavosi pastatęs stulpu akis.

Kontrolierius su pričiuptuoju braudavosi pro žmones išsiaiškinti ramesnėje vietoje (po karo važinėjo sausakimši traukiniai). Nutaikęs proga, zuikis nerdavo atgal ir, žioplams pritariamai kvatojant, smukdavo po suolu.

Ilgainiui kontrolieriai išidėmėjo sukčių. Tada Imelis griebėsi kitos gudrybės. Persipjaudavo palto kišenę – pažadintas iš tariamo miego, griebdavosi už kišenių ir, žinia, aptikdavo baisią „piktadarystę“.

– Jėzusmarija! – išversdavo perpjautą kišenę. – Apvogė, apvogė dorą žmogų! – ardydavosi būriuojantis smalsuoliams. – Jums tik prie žmogaus kabinėtis, o ką vagys daro, nematot! – griūdavo ant kontrolierių. – Kur jūs viršininkas? Kur gelžkelio milicija? Aš surasiu teisybę! – net pamėlęs rėkdavo.

Tokiais atvejais kontrolierius (ypač jei būdavo tik apsiplunksnavęs) dėdavo į kojas.

Žioplams kvatojant cirkininkas pasakodavo, kaip vėl pasisekė.

– Chuliganas! – nukirto mano gėrėjimąsi mamytė. – Saugokis tokių, kurie Vėکشnių vardą teršia.

RIMANTAS ŽILEVIČIUS

ŠIAURĖS ATĖNAI

Gerbiamieji skaitytojai!

Dėkojame Jums už praeitais metais parodytą dėmesį ir „Šiaurės Atėnams“ suteiktą paramą 2 procentus savojo pajamų mokesčio skiriant mūsų savaitraščiu.

Šiemet vėl prašome Jus užpildyti Valstybinės mokesčių inspekcijos formą FR0512 (paramos gavėjas VŠĮ „Šiaurės Atėnų fondas“, kodas 124624678, AB bankas „Swedbank“, banko kodas 73000, atsisk. sąsk. LT49 7300 0100 9321 0451, Mėšinių g. 4, LT-01133 Vilnius).

Formas galite gauti Mokesčių inspekcijos skyriuose arba užpildyti internetu www.vmi.lt.

VŠĮ „Šiaurės Atėnų fondas“

Ir šviesa

Klaidžiojau vakarėjančio miesto gatvėmis, norėdamas kam nors ištiesti ranką, o gal pastumti ką į prarają, bet rodėsi, kad visi sutikti praeiviai tą vakarą buvo savaip laimingi. Neliečiami. Vaikščiojo tyliai, susikaupe, kaip užburti. Pagalbos šauksmo nesigirdėjo. Šunys neskalijo, sunkvežimiai nevažinėjo. Saulė vis karščiau laižė namų sienas ir stogus. Atrodo, miestas buvo patenkintas.

Išskyrus vieną keistą atvejį, privertusį susigūžti ir susimąstyti.

– Gal turite naujų idėjų? – pasigirdo kimus balsas iš apleisto kiemo.

– Atsiprašau? – suklydęs stabtelėjau ir pažvelgiau balso pusėn.

Iš tamsaus kampo išslinko susivėlusį žmogysta, sunku pasakyti, iš kokio laikmečio.

– Gal turite naujų idėjų? – pakartojo.

– Naujų? Turite galvoje naujoviškus plėšimo būdus?

– Jus domina plėšimai? – paklausė žmogysta.

– Mane – ne, – nusipurčiau. – Tai atgyvenęs dalykas. Na, nebent jūs būtumėte kostiumuotas atstovas iš tam tikros įstaigos.

– Dėl to ir klausiu: gal turite naujų idėjų? – žmogysta atstatė vieną koją į priekį, o ranką įkišo į užantį.

– Smulkusis verslas? – šoviau pirmą pasitaikiusią mintį.

Žmogysta sušnairavo ir sudrebėjo.

– O gal emigracija? – iš karto pasiūliau kitą išeitį. – Emigracija dabar ant bangos.

Kažkur prašoviau. Į mane įsmeigtose žmogystos akyse pasirodė ironijos ugnelės.

Supratau, kad patekau į dviprasmišką padėtį: turiu arba trauktis, arba pasiūlyti naujų idėjų.

– Žinote, sunku ką ir pasakyti. Dar yra meditacijos, pokalbiai su pačiu savimi, maudymasis eketėje, maištas prieš... net nežinau, ar jus tai domintų.

– Nieko nauja, – sučepejo.

– Na taip, pritariu. Iš tikrųjų, jeigu atvirai, jeigu jums įdomu, ką galvoju, tai nieko naujo ir nebus, nes pasaulis ritasi į prazūtį.

– Ritasi į prazūtį? – vešlius antakius pakėlė žmogysta. Iš užančio išsitraukė nugertą butelį su neaiškios spalvos skysčiu.

– Deja, – skėstelėjau rankomis. – Žmonės yra susvetimėję, godūs ir pikti, vaikosi pelno...

– Sisteminis krach... – atsiragėjo žmogysta.

– Kas?

– Šilelis, – ištiesė butelį žmogysta.

– Taip, – paėmiau butelį, bet palaikęs rankoje gražinau. – Sistema nebepajėgi savęs išlaikyti. Todėl...

– Žlunga...

– Griūva...

– Lūžta...

– Taip, – atsakiau. – Jūs teisus.

– Gal turi porą litų? – paklausė žmogysta.

– Porą tai tikrai atrasiu, – pasiknišęs kišenėse, ištraukiau penklitį ir padaviau. – Idėja nenauja, bet...

– Idėja gera, – patvirtino žmogysta. – Atsiranda gerų ženklų.

– Nauji pokyčiai horizonte, – pritariau.

– Nauja era, – susivertė butelį žmogysta.

– Naujas pasaulis, – ištariau sau.

Grįžau jau sutemus. Laiptinėje buvo tamsu, todėl kopčiau apgraibom. Šviesa bus, pamaniau, bet aukštai aukštai – už kokių penkių šešių laiptinės aikštelių, už šarvuotų tamsaus laminato durų.

Pangasijų filė

– Nesivaipyk taip.

– Kad skauda!

– Luktelk dar truputėlį, tuoj daktaras pasirodys.

– Daktaras? O kur meistras?

– Romas užstrigo kamščiuose, bet važiuoja, važiuoja.

Hariukas užsimerkė ir pamėgino įsivaizduoti, kad šitaip turės prastovėti dar mažiausiai valandą. Jam nutirpo kairys petys, jis nebejutė pirštų, skausmas surakino visą nugarą. Viršutinė sekcijos dalis su knygomis buvo prispaudusi jį kampe.

– Ar sriubos valgysi? Galiu atnešti, – pasigirdo iš virtuvės.

– Nenoriu aš tos sriubos, – iškošė Hariukas žiūrėdamas į knygų nugarėles. – Aš pirštų negaliu ištraukti.

– Va, išsižiok, aš tave pamaitinsiu, – su lėkšte šalia Hariuko atsistojo Harytė.

Hariukas susiraukė ir nusisuko.

– Na, kaip nori, bet žinok – kūnui reikia energijos.

– Pakviesk kaimyną! – sušvokštė Hariukas.

– Kaimyną? Kokį kaimyną?

– Nu kaimyną, kur priešais gyvena.

– Kad nelabai jų ir pažįstam, – tarė Harytė ir priėjo prie lango. – Žinai, sakys paskui, kad va, vos tik kokia bėda, tai ir kviečiasi, o patys į pagalbą neskuba. Palaukim Romo.

– Negaliu laukti.

– Tau vis kas nors negerai, vis nepatenkintas, – pyktelėjo Harytė. – Pakentėk, tuoj kėdė atnešiu.

Hariukas pradėjo skaičiuoti. Skaičiavo užsimerkęs, bumsėdamas galva į sekcijos šoną, bet pajuto smūgį į kelį.

– Negrūsk čia tos taburetės, juk čia nėra vietos ir taip, – prarado kantrybę Hariukas.

– Ša, nerėk, jau skambina į duris.

Harytė nuskubėjo atidaryti durų. Hariukas pradėjo skaičiuoti knygų nugarėles.

– Laba diena, – į svetainę įskriejo nedidukas šeimos gydytojas. – Matau, kad nelaimė atsitiko, ponas Murakauskai. Kaip jūs čia taip?

Hariukas kiek įmąnydamas nusuko galvą į sieną.

– Suprantu. Vis tiek turėsiu jus apžiūrėti, jei leisit. Gerą biblioteką sukauptė. Ar galiu pasilypėti ant tos kėdės?

– Žinoma, daktare, – suskubo padėti Harytė. – Jis nuo ryto taip kankinasi. Nieko negaliu padaryti.

– Turėsiu pamatuoti kraujo spaudimą. Gal galite ištiesinti ranką?

– Jis negali, jam pirštus prispaudė.

– Tada atraitokite jam rankovę.

Harytė padarė kaip prašyta.

– Spaudimas į aukštesnę pusę, bet kol kas dar gyvensit, – per petį Hariukui patapšnojo gydytojas. – Išsižiokite. Aaaa.

Visas išraudęs, Hariukas išsižiėjo.

– Nieko, – mirktelėjo gydytojas Harytei. – Šalia tokių klasikų ir aš taip išisprausčiau. Daugiau optimizmo, ponas Murakauskai, ne pasaulio pabaiga. Esate sveikas, o pagalba, kaip supratau, jau ne už kalnų.

– Aš jam tą nuolat ir sakau, pakentėk, sakau, viskas bus gerai, o jis vis tiek kaip koks pangasijų filė... Išrašykite kokio tepaliuko, daktare.

– Žinoma, – tarė daktaras. – Išrašysiu.

Išėjus daktarui, Hariukui nepalengvėjo. Jam pradėjo temti akyse. Jis susvirduliavo.

– Knygą! Išimk knygą! – iš visų jėgų

riktelėjo jis.

– Kas nutiko?

– Po vieną. Tolstojų. Pradėk nuo Tolstojaus. Va, ana ten, pačiame viršuj, dešinėj. Išimk jį, visą.

– Gerai, bet abejoju, ar ką padės. Kam ta saviveikla? – suabejojo Harytė.

– Greit! – Hariukas visas tirtėjo iš pykčio. – Toliau Hemingwayų, Dosto..., Nabo..., Šekspo..., ...želaitį, egzistenciali..., ...klopedijas visokias, viską, velniop... Tu nevarytk pasiėmusi tų knygų, o mesk, mesk greičiau.

– Negaliu taip imti ir mesti. Su knygomis reikia gražiai. Knyga – tai sielos veidrodis.

– Kuris mane prispau...!

Harytė atsargiai traukė po vieną knygą, pūtė nuo jų dulkes ir nulipusi nuo kėdės dėjo ant grindų. Jai atrodė keista ta isterija dėl knygų, kuo čia dėti klasikai, nesuprato ji. Juo labiau kad praėję šitiek laiko. Jų viršeliai kieti, bet jie tyliai sėdi lentynose, niekam netrukdydami. Ne, pasirodo, kai kam trukdo.

– Apskritai tai aš manau, kad jie nusipelno geresnių lentynų, – tarė Harytė. – Viskas sukrypę, dulkės tik kaupiasi...

– Ir ką?

– Sugrius viskas ir pasibaigs.

Hariukas pasimuistė. Sekcija sudrebėjo.

– Tegū griūva, – ištarė.

Jis puikiai suprato, kad gali ištraukti rankas ir taip pasiaukoti. Pajuto palengvėjimą. „Kas čia tokio? – pagalvojo. – Juk įvyks šioks toks pokytis ir taip niūriame gyvenime.“ Įsirežęs ištraukė vieną ranką. Sekcija sugirgždėjo ir dar labiau pakrypo.

– Tu ten atsargiai, neužmušk manęs.

– Po vieną, po vieną, – ištarė Hariukas.

Ištraukęs kitą ranką, pamatė, kaip knygos pradeda kristi tarytum kortų malka. Jos krito gana elegantiškai, išskleisdusios viršelius lyg sparnus, krito taip, tarsi būtų pačios pavargusios nuo tingaus sėdėjimo, nuo nieko neveikimo, nuo savo kietų viršelių, tarsi norėdamos praskaidrinti ir taip niūrų gyvenimą.

ŽYDRŪNAS DRUNGILAS

Autoriaus nuotrauka

Redaktorė: Jūratė Visockaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Religija: Gintaras Bleizgys.
Direktorius: Žydrūnas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenkė.

Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.

ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1630 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.
Elektroninis paštas: satenai@takas.lt;
juratevisockaite@gmail.com.
www.culture.lt/satenai; www.satenei.lt

Spausdino UAB „Ukmergės spaustuvė“.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

